

Ljubljana, sobota, 21. julija 1951

ŠTEVILKA 155 — LETO XII. — CENA 10 DIN

Izhaja vsako soboto — Odgovorni urednik Vlado Vodopivec — Uredništvo: Koptarjeva ul. 6 — Uprava: Koptarjeva ul. 2 — Telefon uredništva in uprave: 32-61 do 32-65 — Telefon naročniškega oddelka: 30-20 — Telefon oglašnega oddelka: 36-85 — Številka ček. rač. 604-90321-0 — Mesčna naročnina 40 din — Poštni predaj. št. 43 — Tisk tiskarne "Ljudske pravice"

Ljudska PRAVICA

GLASILO KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

IZ VSEBINE:

- M. S. — Narodni heroji — zglede junaštva in domovinske ljubezni
- Dušan Bole — Seminarji — aktivna pomoč pri študiju partijskih organizacij
- Dušan Benko — Sovinstične spletke proti Jugoslaviji
- I. T. — Grčija v krizi
- Vlado Vodopivec — Obisk v britanskem rudniku
- Juš Kozak — Ljudje gledajo brez solz, brez besed
- Mitja Mejak — Zgodovinski roman Ilke Vaštetove
- France Brenk — Čistilci čevljev (»Sciusclac«)
- Lojze Filipič — Ob zaključku dramske sezone v Ljubljani
- Mali uporniki

22. JULIJ — DAN VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA

Slovenski narod bo praznoval 22. julija deseto obletnico, odkar je počil prvi partijski strel na fašističnega sovražnika. Delovno ljudstvo Slovenije se je odzvalo pozivu CK KPJ in se z oboroženo silo pričelo upirati svoji zatiralci. Tako so se tudi vsi ostali bratski narodi Jugoslavije odzvali pozivu svoje Partije in šli v borbo prepričani, da jih bo KPJ vodila po pravilni in zmagovalni poti.

Deset let v zgodovini človeštva pomeni pravzaprav kratko, neznatno obdobje. Vendar pa mi danes lahko trdimo, da pomeni deset preteklih let naše zgodovine za narode Jugoslavije po času sicer kratko, po uspehih in naporih pa našo največjo in najveličastnejšo dobo.

Ko praznujemo deseto obletnico oborožene vstaje in ko se zamislimo v to preteklo obdobje, vidimo, da so bili vsi ogromni napori in vse žrtve poplačani z uspehom samo zato, ker je bilo pri nas pravilno in dobro vodstvo in ker so naši ljudje neizmerno zaupali temu vodstvu, to se pravi Centralnemu komiteju naše Partije.

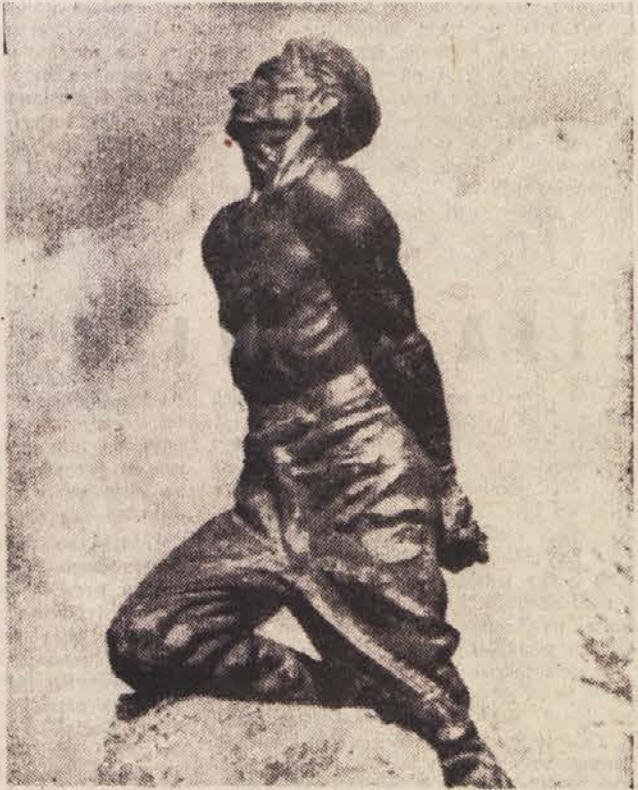
V najbolj črnih dneh zgodovine slovenskega naroda je pozvala Partija vse poštene in napredne ljudi, naj se združijo v enotno in trdno Osvobodilno fronto, ki bo sposobna, da se uspešno upre sovražniku. Večina slovenskega ljudstva se je odzvala temu pozivu. Tako je bila ustanovljena takoj po okupaciji Osvobodilna fronta slovenskega naroda. V juliju 1941 so bile organizirane že prve oborožene partizanske enote skoraj po vsej Sloveniji. Osnovano je bilo tudi glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. Na Gorenjskem, Notranjskem, Dolenjskem in Štajerskem so bile ustanovljene prve partizanske čete, v začetku sestavljene v glavnem iz članov Partije in SKOJ, to je iz najboljših sinov delavskega razreda. Prvemu partizanskemu strelu, ki je padel 22. julija 1941, so kmalu sledile akcije vseh teh partizanskih skupin. Sovražnik je začutil, da se slovenski narod z obstoječim stanjem ne strinja, da si hoče vladati sam na svoji zemlji.

Prvi oboroženi napadi na sovražnika so imeli za posledico krepitev partizanskih skupin, ki so številčno rasle in se združevale v partizanske odrede. Fašisti so poskušali s terorjem in z lepimi obljubami odvrniti naše ljudstvo od borbe. Pojavljali so se prvi letaki z imeni ustrelenih talcev. Kri najboljših sinov Slovenije je tekla pod streli razjarjenih fašistov v Begunjah, v gramozni jami v Ljubljani, na dvojišču sodišča v Mariboru itd. Poskušali so tudi na lep način, ustanovljena je bila tako imenovana avtonomna slovenska pokrajina pod Italijani, Nemci so deloma prenehali s prisilnim preseljevanjem, vendar vse to ni pomagalo. Slovenski narod je videl, da je borba uspešna, in nikdo ni bil sposoben, da bi to borbo zavrl. Fašistični okupator je poskušal s pomočjo domačih izdajalcev uničiti narodnoosvobodilno gibanje. Tako so začeli hlapčevati okupatorju bivši hlapci kraljevske čaršije Rupnik, Nalčič, škof Rožman in drugi. Vsi ti napori so bili brez uspeha. Slovensko ljudstvo je stalo neomajno in trdno na pozicijah borbe proti okupatorju, proti vsakršnemu kompromisarstvu in popuščanju v borbi.

Štiri leta oborožene borbe so nam dokaz, da je bila linija naše Partije pravilna in da bi bila nepravilna usaka druga pot, ki se ne bi oslanjala na težnje ljudstva po svobodi in neodvisnosti. Na teror fašistov je odgovorilo slovensko ljudstvo s terorjem, z domačimi izdajalci je med borbo temeljito obračunalo. Takoj v začetku borbe je zahteval slovenski narod od vsakogar jasno opredelitev, ali za sovražnika ali proti njemu, srednje poti ni priznaval. Tako sta se takoj formirala dva tabora, na eni strani fašistični okupator, domača buržoazija, visoki kler in tem podobni, na drugi pa delovno ljudstvo, zbrano v OF s svojo Partijo na čelu.

Ker je bil položaj tak, je razumljivo, da borba slovenskega naroda na ta način ni mogla imeti samo narodnoosvobodilnega karakterja, temveč je nastopal tudi socialni moment. Ljudstvo ni imelo samo želje, pregnati okupatorja, ampak tudi to, da se nikoli več ne povrnejo stari

časni izkoriščanja in zatiranja delovnih ljudi. Zato je bilo tudi razumljivo, da je stala na čelu borbe KPJ, ki je imela za cilj, da med narodnoosvobodilno borbo izvede tudi socialistično revolucijo in uporično

Jaka Savinšek: Talec

stavi novo oblast delovnega ljudstva. Naša Partija ne bi bila poslednja svoji ideologiji, če tega ne bi izvajala. Tako vidimo, da se je med oboroženo borbo formirala tudi nova oblast, ki ni imela ni-

kake zveze s staro oblastjo. Med borbo si je narod postavil narodnoosvobodilne odbore, ki so bili neposredni izvrševalci volje ljudstva. Konfiscirana je bila imovina vseh izdajalcev, partizanski odredi in brigade niso bili vojska, ki bi služila izkoriščevalcem, da držijo v pokornosti in strahu izkoriščane, ali pa za osvajalne namene, temveč nova vojska, ki je imela nalogo braniti ljudstvo pred domačimi in tujimi zatiralci; zato je bila tudi sestavljena samo iz delavcev, kmetov in delovne inteligence, na komandnih položajih pa so bili najbolj predani in najborbenjši sinovi dotle izkoriščanega in zatiranega ljudstva. Uničen je bil stari policijski aparat in postavljena nova varnostna služba z nalogo, zaščititi interese delovnih ljudi. Skratka, Partija je imela takoj ob začetku oborožene borbe jasno perspektivo, kaj je treba vse ukreniti, da pritegne v borbo najširše množice ljudstva in zagotovi zmago v tej borbi.

Danes, ko gledamo nazaj na ta leta borbe, smo upravičeno ponosni na vse, kar smo storili. Vedno nam bodo živo v spominu vsa junaška dejanja naših ljudi, ki jim ni primere v zgodovini slovenskega naroda. Kdo med nami se ne spomni vseh krvavih in hudih borb, ki so jih bile naše partizanske brigade: od 22. julija 1941, ko je padel prvi strel, pa potem bitka v Dražgošah, zavzetje Šoštanj, osvoboditev celotne Slovenije s Trstom in Korosko. Povsod je razpametel ta prvi strel ogenj nastoje in tako v letu 1941 ni bilo skoraj kočka slovenske zemlje, kjer ne bi pokale partizanske puške, ki so oznanjale slovenskemu ljudstvu veliki dan.

Po oboroženi borbi je ljudstvo, združeno v OF, nadaljevalo borbo, katere cilj je bila zgraditev socializma. Puške so bile zamenjane s krampi in lopatami, narod je delal in gradil z enokim navdušenjem kakor se je boril v oboroženi borbi. Nova ljudska oblast je, izvršujoč voljo ljudstva, storila vse potrebne ukrepe, da se zacelijo rane čimprej in da si čim hitreje ustvarimo lepše življenje. V koliko določene naloge niso bile izvršene že med oboroženo borbo, smo jih izvedli takoj, ko smo osvobodili zemljo. Izvršena je bila agrarna reforma, nacionalizirana vsa industrija, trgovina, naravna bogastva, banke. Postavljena je bila solidna baza za zgraditev socializma. Dosledno se drželi principov marksizma-leninizma smo smele in ponosno korakali po svoji začrtani poti. Kakor med borbo, ko smo se odločno borili za mir in neodvisnost, tako smo tudi vsa ta leta po vojni odločno stali na pozicijah miru in dosledne neodvisnosti vseh narodov v svetu. Naš narod ni imel in tudi nima nikake druge želje kakor to, da ostane svoboden in neodvisen in da lahko v miru gradi svojo bodočnost. Tega mišljenja pa niso bili drugi v svetu, predvsem ne oblastniki v Moskvi. Tako je moral naš narod in vsi narodi Jugoslavije stopiti tudi po končani oboroženi borbi v nov, težak boj za svojo neodvisnost. Despiti v SZ so hoteli dokazati ne le nam, temveč vsemu svetu, da Jugoslavija ni država, ki je izvršila socialistično revolucijo; hoteli so, da bi mi na račun njihovih koristi postali njihova gubernija, kakor so to doživeli češki, poljski, albanski in drugi narodi v tinfabrikantskih državah. V ta namen so uporabili vsa sredstva od gospodarske blokade do oboroženih provokacij. Bla-

tili so tovariša Tita, vse naše voditelje in Partijo, da bi nas diskreditirali pred svetom. Kljub vsemu temu narodi Jugoslavije niso kapitulirali. Bratstvo in enotnost jugoslovanov narodov, neomejeno zaupanje v tovariša Tita, v CK in Partijo se ni omajalo, temveč se še bolj utrdilo. Preveč dragocene so bile žrtve, ki smo jih dali za svojo neodvisnost; uspešno izvršena borba in uspešna graditev socializma potrdjujejo, da je danes samo naš CK in Partija na pravilni in dosledni liniji marksizma-leninizma. To nam dokazujejo tudi simpatije in občudovanje, ki ga doživljamo vsak dan in vse bolj pri vseh naprednih ljudeh v svetu.

Iz vsega tega vidimo, da smo na to preteklo desetletje lahko ponosni kakor nikdo na svetu ter prepričani, da lahko po dosežani poti pod vodstvom tovariša Tita, CK in Partije verno stopimo v novo desetletje, v katerem bomo pri graditvi socializma, pri utrjevanju miru v svetu in pri čujanju svoje neodvisnosti dosegali nove zmage in uspehe.

MARTIN GREIF

TRAJEN MIR ALI ZAČASNO PREMIRJE

PRED SKLENITVIJO MIROVNE POGODBE Z JAPONSKO

V tem, da še po šestih letih, kar se je končala vojna, niso bile sklenjene mirovne pogodbe z glavnima povzročiteljicama vojne — z Nemčijo in Japonsko, vsekakor ni znak zdravih mednarodnih razmer. Namesto sporazumne povojne ureditve sveta, ki naj bi napolnila ljudi z zavestjo o trdnosti pridobljenega miru, so se pojavila med zmagovalci grozeča nesoglasja, številni razgovori so ostali brez sklepov in končno je namesto sporazuma prišlo do obračunavanja z orožjem. Do sporazumnih rešitev je bila z napadalnostjo Sovjetske zveze pot zaprta. Zato nedavni ukrepi zahodnih držav o prekinitvi vojnega stanja z Nemčijo in objava osnutka ločene mirovne pogodbe z Japonsko niso iznenadili mednarodne javnosti.

Ze pred dvema letoma so prišle v tisk vesti, da nameravajo ZDA skleniti ločeno pogodbo z Japonsko. Lani 26. oktobra pa je vladna ZDA uradno sporočila vladi ZSSR svojo namero, da bo sklenila mirovno pogodbo z Japonsko tudi brez njene sodelovanja. Pogajanja za sklenitev mirovne pogodbe so trajala vsa leta po vojni, toda upanje na sporazum med vladama ZSSR in ZDA je bilo čedalje manjše. Vlada ZSSR je vztrajala, naj bi pogodbo izdelal svet zunanjih ministrov štirih velesil, ostali udeleženci vojne proti Japonski pa naj bi jo samo podpisali. Toda že v letu 1947 se je pokazalo, da so sestanki sveta štirih zunanjih ministrov brezuspešni, ker je pravica veta omogočila Sovjetski zvezi, da prepreči kakršen koli sklep, s katerim se ne bi strinjala. Zaradi tega bi upoštevanje obveznosti, ki so jo sprejela leta 1942 podpisnice Ustanovne listine Združenih narodov, da namerič ne bodo ločeno sklepale mirovnih pogodb, praktično pomenilo to, da bi bila mirovna pogodba z Japonsko odgodena na nedoločen čas, vse do tedaj, dokler bi bilo to v korist Sovjetski zvezi. Zahodne države so se zato sporazumele za sklenitev ločene mirovne pogodbe z Japonsko. Osutek mirovne pogodbe, ki je bil objavljen 12. t. m. v Washingtonu in Londonu, pa dopušča, da se tudi Sovjetska zveza udeleži konference v San Franciscu, na kateri naj bo v začetku septembra podpisana mirovna pogodba. Da je bil osutek pogodbe objavljen šele sedaj, čeprav so ZDA izdelale svoj predlog že lani, je vzrok v številnih nesoglasjih, ki so bila med posameznimi udeleženkami vojne proti Japonski. Predvsem pomisleki in pripombe Velike Britanije so močno vplivali, da so bili vneseni važni popravki v prvotni ameriški osutek pogodbe.

Vlada Velike Britanije je zahtevala, naj bi sodelovala na mirovni konferenci v San Franciscu tudi pekinška vlada. Med ZDA in Veliko Britanijo je bil dosežen kompromis, tako da v objavljenem osnutku Kitajska sploh ni omenjena med podpisniki pogodbe, pač pa je v osnutku določeno, da lahko Japonska v roku treh let po podpisu mirovne pogodbe sklene dvostranske pogodbe o miru z vsako državo, ki ni podpisala večstranskega sporazuma, vendar pa je odobrila Ustanovno listino Združenih narodov. S tem je Japonski prepuščeno, da podpiše mirovno pogodbo s Cangkajškovo ali pekinško vlado, ko bo primeren čas za to, ali pa

sklepe pogodbo z obema vladama. Z zblizanjem nasprotnih si stališč o Kitajski je bil položen eden temeljev za izdelavo skupnega osnutka mirovne pogodbe.

Po predvideni mirovni pogodbi bo Japonska ozemselko omejena na štiri največje otoke: Hokaido, Honču, Sikoka in Kišu. Ta sklep je v skladu s sporazumi v Kairu, na Jalti in v Potsdamu. Japonska se odpoveduje vsem pravicam nad ostalim ozemljem: nad južnim Sahalinom in Kurilskimi otoci, ki ju ima zasedena Sovjetska zveza, nad Formozo, kjer so sedaj Cangkajškove čete, nad Peskadorskim, Maršalskim, Marianim in Karolinim otoci, nad otoki Riuku, Bonin in Okinava ter drugimi otoki — vseh je 525 —, katere imajo zasedene Združene države Amerike. Mirovna pogodba priznava le dejansko stanje, s čimer pa dokončno ne določa, komu naj ti otoki pripadajo. S tem pušča odprto možnost, da bi se v primernih okoliščinah našel zadovoljiv sporazum, kajti ZSSR vztraja, da se ji južni Sahalin in Kurilski otoci priznata kot njeno ozemlje. Prav tako zahteva pekinška vlada priključitev Formoze in Peskadorskega otočja kitajski republiki.

V osnutku mirovne pogodbe je važna določba, da se bodo vse tuje sile v 90 dneh po podpisu pogodbe umaknile iz Japonske, toda s pristavkom, da ima le-ta pravico skleniti dvostranski ali večstranski sporazum s podpisnicami mirovne pogodbe, po katerem bodo lahko te države imele svoje čete na japonskem ozemlju. V načrtu je, da bodo ZDA hkrati s podpisom pogodbe sklenile z Japonsko tudi sporazum o nastanitvi ameriških čet na Japonskem. To seveda praktično pomeni, da bodo ameriške čete ostale na Japonskem, samo s to razliko, da ne bodo imele več zasedbene oblasti, temveč nalogo, kot piše v osnutku mirovne pogodbe, da pomagajo braniti varnost Japonske pred morebitnim napadom. Ta ukrep opravičujejo z okoliščinami, da se ni končala vojna na Koreji in bi takojšen odhod ameriških čet iz Japonske, ki predstavlja najbližje zaledje korejske fronte, nedvomno onemogočil uspešno borbo proti napadalcu na Koreji. Zaradi tega tudi pogodba ne predvideva omejitve japonskim oboroženim silam, ker je le vojaško močna Japonska sposobna, da se uhrani napadalcu. Ponovno oboroževanje Japonske pa vzbuja pri mnogih sosednih deželah upravičen strah, da ne bi znova prevladala na Japonskem osvajalne težnje. Mnogi časopisi komentirajo zato predvideni osutek kot nevarno tveganje. Posebno vznemirjenje so pokazali Filipini, Nova Zelandija in Avstralija, dežele, med vojno ali zasedene po japonski vojski ali pa od nje neposredno ogrožene. Da bi bila odpravljena bojazen teh dežel, je bila hkrati s objavo mirovne pogodbe v Washingtonu podpisana tudi obrambna pogodba med ZDA, Novo Zelandijo in Avstralijo (med ZDA in Filipini je podobna dvostranska pogodba že v veljavi). Možnost pojava duha revanše na Japonskem so imele pred očmi tudi same ZDA, ker bi bile med prvimi proizvodite-

prav ameriške koristi. Zato so si zagotovile nad Japonsko popolno pomorsko in zračno nadmoč s številnimi oporišči na nekdanjih japonskih otokih. Kot poročajo, bo Japonska odstopila ZDA tudi pomorsko oporišče Jokusuki, ki je največje za Pearl Harbourm.

Kot poudarjajo uradni predstavniki posameznih držav, je namen predvidene mirovne pogodbe, da dobi Japonska znova polno suverenost in da postane iz nekdanjega sovražnika njihov zavetnik. Korist ZDA pa tudi drugih dežel je danes, da bi bila Japonska gospodarsko in vojaško močna, ker bi slabotna lahko podlegla osvajalnemu pritisku od zunaj. Zaradi tega so se znašle številne države na istem stališču, čeprav so med njimi velike razlike o posameznih vprašanjih, ki jih narekujejo različne ali celo nasprotnoče si koristi. Taka nasprotja so se pokazala zlasti pri gospodarskih določbah mirovne pogodbe.

Predvidena mirovna pogodba z ničimer ne veže Japonski rok pri njenem gospodarskem razvoju. Japonski ne bodo naložena reparacije, čeprav so se dežele, ki so bile okupirane po japonski vojski, močno zavze-

škega izvoza na Kitajsko in Mandžurijo. Hkrati je Japonska iz teh dveh dežel krilla 35,1% svojega izvoza. Pred vojno je krilla Japonska 60% svojega izvoza iz azijskih dežel, medtem ko je po vojni odpadlo 65% uvoženega blaga na ZDA in le 14% na azijske dežele. Gospodarstvo na japonskih otokih in na azijski celini se medsebojno dopolnjuje. Nove okoliščine, ki so nastale po vojni, pa so to naravno gospodarsko povezovalje pretrgale in sililo Japonsko, da si poišče nova tržišča surovin in nova tržišča za svoje industrijsko blago.

Japonska ima na svojih tleh le malo potrebnih surovin za svojo zelo razvito industrijo. Leta 1939 je n. pr. morala za črno metalurgijo uvoziti 6 milijonov ton železa, masega. Prav tako je navezana na uvoz koks in rude za industrijo aluminija. Skoroj povsem mora kriti z uvozom svoje potrebe po nafti, kavčuku, bombah in volni. Zelo velik odstotek uvoza odpade na živež. Pred vojno je hrana sestavljala 30% japonskega izvoza, po vojni pa sestavlja celo 45%. Na japonskih otokih je namreč le 16% obdelovalne zemlje, prebivalstvo pa zelo gosto naseljeno. Sedanja Japonska ima le en in polkrat večjo površino kot Jugoslavija, gostota njene prebivalstva je pa več kot šestkrat večja. Hkrati s tako odvisnostjo od uvoza pa je umerno, da je japonsko gospodarstvo tudi močno navezano na izvoz, saj nekatere gospodarske panoge v glavnem proizvajajo izvozne blago. 70-80% proizvodnje naravnega svile, 55-60% bombažnih proizvodov 70-75% umetnih vlaken, 45-50% keramičnih izdelkov in 50-65% ribjih konzerv gre za izvoz.

Ta odvisnost od zunanjih tržišč, ki jih je Japonska izgubila takoj po vojni, se je močno odrazila v povojnih gospodarskih razmerah na Japonskem. Proizvodnja je izredno padla, nekaterih panogah se je proizvodnja zmanjšala nad desetkrat. Otok denarja se je povečal od 90 milijard jenov v 1946. letu na 405 milijard v 1950. letu. Združene države Amerike, ki jim je spočetka šlo v korist, da oslabi moč svojega nekdanjega konkurenta, so bile priprone, da pomagajo preprečiti nevarno gospodarsko razsulo. Dosele je dobila Japonska iz ZDA že 2 milijardi dolarjev pomoči. Zato bi nalaganje reparacij Japonski pomenilo tako nadaljnjo slabitev japonske gospodarske moči, kar bi bilo ob sedanjih grožnjah na Koreji zelo nevarno, kakor tudi to, da bi reparacije pravzaprav morale plačati same ZDA z neprestano pomočjo Japonski, da jo gospodarsko obranijo pri moči.

Vendar so se gospodarske razmere v zadnjem letu na Japonskem močno popravile. Temu je prispevala zlasti vojna na Koreji. Položaj Japonske kot najbližjega zaledja čet združeneja poveljstva je prinesel japonskim trdkam mnogo donosnih kupelj, predvsem v ladjedelstvu. Japonski izvoz se je hitro povečal in primanjkljaj v trgovinski bilanci se je lani zmanjšal na 105 milijonov dolarjev. Japonsko blago je začelo prodirati na svetovna tržišča; pred nedavnim se je na primer na turinskem kongresu zastopnikov tekstilne industrije pojavilo japonsko tekstilno blago zelo dobre kakovosti in po cenah, ki so bile mnogo nižje od cen prodajalcev drugih dežel. Prav (Nadaljevanje na drugi strani)

Po predvideni mirovni pogodbi bo Japonska omejena na štiri največje otoke: Hokaido, Honču, Sikoka in Kišu.

male za to. Filipini so zahtevali n. pr. 8 milijard dolarjev (koliko bi potem šele znašale zahteve Kitajske). Reparacijskih obremenitev bi današnje zelo izpodkopano japonsko gospodarstvo ne preneslo. Japonska je že ves čas po vojni v hudi krizi. S koncem vojne je izgubila bogate predele Mandžurije, Koreje, Sahalina in Formoze, kjer so velika ležišča premoga, železa, pisanih kovin, nafte ter obširna polja riža, pšenice, sladkorne pese, čaja in drugih kultur. S temi deželami je imela Japonska največje trgovinsko izmenjavo. Leta 1939 je odpadlo 42% japon-

13. Julij
General Ridgway je po radiju po zval severnokorejsko in kitajsko po-
vjestvo, naj nadaljujejo razgovore
o premirju, a pod pogojem, da se
meso Kesong proglasi za popolnoma
nevtralno. Pekinški radio obrazil
zavezniško poveljstvo, da uporablja
taktiko izsiljevanja, da bi izsililo do-
voljenje za prihod zavezniških novi-
narjev v Kesong. — Zunanji minister
ZDA Dean Acheson izjavil, da se v
celoti strinja z izjavo generala Ridg-
waya, da mora biti zagotovljeno
popolnoma prosti gibanje območ-
ju, kjer so pogajanja o premirju. —
Ameriški veleposlanik v Teheranu
Henry Grady odstopil. — Belgijska
vlada preklinila vojno stanje z Nem-
čijo.

14. Julij
Predstavniki severnokorejske in ki-
tajske komande na Korejski pol-
ovotoki Zdrženega poveljstva o
nadaljevanju razgovorov o premirju.
— Odbor Združenih narodov za ne-
pravilne organizacije je sprejel obto-
žbo določene štela organizacij proti
madžarski in romunski vladi za-
radu deportiranja prebivalstva. — V
Teheran prispel poseben Trumanov
svetovalec poslanec Averrel Harri-
man, ki je izjavil ob prihodu, da ho-
mogoče rešiti anglo-perzijski petro-
lejski spor. — Italijanska vlada do-
villila protijugoslovansko fašistično
demonstracijo v Rimu. — Egiptovski
radio javil, da Egipt ne bo sodeloval
z Veliko Britanijo v nohemem voja-
škem vprašanju, če se britanske čete
ne bodo umaknile s področja Sueskega
prekopa in Veličkanjskega kanala. —
Pristanke na združenju Egipta in Su-
dana pod egiptovsko krono.

15. Julij
V Kesongu so se nadaljevali raz-
govori o premirju na Korejski pol-
ovotoki Zdrženega poveljstva o
prav, da na tem sestanku ni bilo »prav
nobeneza nesporazuma«. — Vlada
ZDA poslala Sovjetski zvezi noto, v
kateri odklanja pritožbo ZSSR proti
mirni mirovni pogodbi z Japonsko
in pravi, da bi ZSSR hotela prepre-
čiti Japonski sklenitev pogodbe o ko-
lektivni varnosti. — Velike demon-
stracije v Teheranu, ki jih je orga-
nizirala stranka Tudeh in pri katerih
je sodelovalo okoli 10.000 ljudi. V spo-
padih je bilo več ranjenih in ubitih.
— ZDA zahtevale od Madžarske, naj
dimopek odpošle dva svoja diplo-
matska predstavnika iz Washingtona.

16. Julij
Uradno poročilo glavnega štaba
ali Združenih narodov pravi, da je
bil na pogajanjih v Kesongu dosežen
napredek glede vprašanja dnevnega
reda. — V Teheranu novi spov-
daji med polijico in demonstranti.
Zaradi tega je vlada proglasila ob-
sedno stanje. — Poseben odposlanec
predsednika Trumanu Harriman imel
prve razgovore s predstavniki perzijske
vlade. — Britanski minister Morri-
son se je v parlamentu ugodno iz-
razil o znanjanju, ki je kaže vlada
ZDA za spor okoli perzijske petro-
leja. — Italijanska vlada de Gasperi-
ja odstopila, v glavnem zaradi kriti-
ke ukrepov proti inflaciji, ki je
povzročila dvig življenjskih stroškov
in povzročila štela brezposelnih.

17. Julij
Uradno poročilo, ki so ga objavili
o sestanku v Kesongu, pravi: »Peti
sestanek za pogajanja o premirju v
Kesongu se je začel ob 11. uri po
krajevnem času. Večji del sestanka
je bil posvečen proučevanju raznih
vprašanj, vplasnih na dnevnem redu
poveljstva OZN. Vodičtva obeh dele-
znelj sta se udeležila razpravljanja.
Treba je bilo prebrati spisa za razli-
čnejše nekaterih vprašanj in zvezi s
prevalenjem posameznih izjav.«
Pekinški radio najaval uvodnik ne-
kega kitajskega časopisa, ki poudarja,
da namerava general Nam II us-
tavititi sovražnost z določilivo demar-
kacijske črte ob 28. vzvodniku. —
Trumanov odposlanec Harriman, ki
je izmenjal misli s predsednikom
nevrojske vlade, ki je bil v ameri-
škem veleposlanstvu v Teheranu,
je izjavil na tiskovni konferenci, da
je se prezgodaj mislilo, da je imela
njo vlada misliti uspeh. — Predstavniki
italijanskega veleposlanstva v Wa-
shingtonu uradno zahtevali od zuna-
njega ministra Achesona revizijo mi-
rovne pogodbe.

18. Julij
Komunike o razgovorih v Kesongu,
ki so v angleškem, kitajskem in
korejskem jeziku, govori o napredku,
doseženem v vprašanju dnevnega re-
da, ni pa še soglasnosti v nekem
vprašanju bitvene važnosti. — Po
poročilih vojnih dopisnikov so se na
osrednjem delu korejskega boja
zopet razvneli boji. — Komite za ko-
lektivno ukrepe OZN sklenil sestaviti
kader vojaških strokovnjakov, ki jih
bo postal v tiste države, ki so dale
del svojih čet na razpolago Zdrže-
nim narodom. — Jugoslavija izvela
na v podobor za proučevanje vska-
ditve oboženih sil, ki jih bodo po-
samezne članice dale na razpolago
OZN. — Zunanji minister ZDA Ache-
son izjavil na tiskovni konferenci, da
je vlada ZDA začela s špansko vlado
informativne razgovore, kolko bi mo-
gla in hotela Španija prispevati k
ohrambi Evrope.

19. Julij
Noben napredek na sestanku v Ke-
songu. Doslej je doseženo soglasje
glede dveh točk dnevnega reda, še
vedno pa je sporno vprašanje o umi-
ku tujih čet. — Po poročilih london-
skega tiska je naletel osební pred-
stavník predsednika Trumanu Harri-
man pri svoji misli v Teheranu na
trdovraten odpor predsednika perzijske
vlade Mosadeh; njegov obisk
še ni pokazal nobenih uspehov.
Tajni razgovori ameriškega admirala
Shermana v Madridu vzbudili val
ogorčenja v državah Zahodne Evro-
pe, posebno v Veliki Britaniji. Velika
Britanija, Francija in druge države
poudarjajo, da bi bila politična aka-
da od sodelovanja držav Atlantiskega
pakta s Španijo daleč večja od mo-
rebitnih vojaških prednosti. — Radikalni socialist René Mayer sprejel
mandat za sestavo nove francoske
vlade. Pred njim je zavrnil mandat
bivali zunanji minister Robert Schu-
man.

NAROGAJTE SE NA LJUBLJANSKI DNEVNIK
UPRAVA LJUBLJANSKEGA DNEVNIKA: LJUBLJANA, POŠTNI PREDAL ST. 271

Šovinistične spletke proti Jugoslaviji

... Nekot sem že dejal, da mi ne
trgujemo z našim življenjem, z našimi
državljaní in da se ne mislimo spu-
ščati v nikakršna pogajanja, v katerih
bi bila naša načela — in ne samo
načela — temveč tudi naša država in
naši narodi oškodovani. Mi smo v tem
pogledu trdno sklenili, da ostanemo
pri svojem stališču...»
(Iz govora maršala Tita na mno-
žičnem zborovanju v Titogradu.)

Začelo se je takole: Milanska »Corrie-
re della Sera« je konec minulega meseca
objavila članek, v katerem je obsojila vse
ukrepe, ki »poudarjajo neodvisnost in sa-
mostojnost« Trsta, posebno pa se odlo-
čitev Zavezniške vojaške uprave, ki raz-
dvaja tržaški sodni postopek od italijan-
skega. Informbirojski »Paese« je pihel
in dodal svoj komentar — »Trst razdva-
jajo z materjo Italijo«, profašistični »Tem-
po« je napadel slovenske oddaje v trža-
škem radiu, zlasti pa je vzel na piko
graditve slovenskega kulturnega doma
v Trstu (letos je 31 let, kar so ga fašisti
požgali). Tem časopisom so čez noč segli
pod roko še drugi listi, ki se jim je sto-
rilo mlo zaradi »denacionalizacije tega
italijanskega mesta« (Trsta), po vsej Ita-
liji je v nekaj dnevih zalavolila nova
iredentistična, protijugoslovanska histeri-
ja. Sledile so izjave, ki so jih dajali ob
obisku tržaškega veleposlana odgovorni
rimski funkcionarji, spremljane z najhu-
jšim ognjem vseh italijanskih časopisnih
kalibrov; malo zatem sta dva senatorja
postavila v parlamentu predsedniku vlade
več vprašanj glede Trsta, med njimi
tudi, kaj je vlada storila zaradi ločitve
tržaškega sodnega postopka od italijan-
skega in kaj namerava ukreniti Rim za
»svrnitev Trsta Italiji« (mišljena je seveda
tudi jugoslovanska cona). Za zaključek
tega dela žolčne protijugoslovanske gonje
je poslal zunanji minister G. Sforza bri-
tanski in ameriški ambasadi v Rimu noto
o tržaškem vprašanju.

Že potek prvga dela iredentistične
kampanje je pokazal, da ne more biti go-
vora o kakšnih lokalnih izbruhih protijugoslovanske mrnje, katere nosilec je
reakcionarni, fašistični in prostituirani in-
formbirojski tisk, da ne more biti govora
o kakšni morda spontani akciji (poznejša,
v Rimu organizirana javna protijugoslo-
vanska demonstracija je potrdila, da iredentizem
nima opore v italijanskem ljud-
stvu, ki ima dovolj drugih skrbi), ampak
da gre za dobro premisljeno, skrbno re-
žirano protijugoslovansko akcijo.

Odgovori predsednika vlade de Gasperi-
ja na vprašanja poslancev v rimskem
parlamentu, govor, v katerem ni skušal
zaježiti »poplave hujskaskih klevet in

ustaviti mussolinijevskih apetitov, govor,
ki je vsej histeriji dal tako rekoč uradni
blagoslov, pa je pokazal, da je po sredi
še več, da gre za pravcato protijugoslo-
vansko spletko, ki so jo spočeli fašisti
in CLN in v katero se je zavestno vpletla
vsa desničarska in levičarska reakcija od
Trsta do Rima. Odgovori predsednika
vlade de Gasperija, ki so dali vsemu
hrupu uradni ton, so pokazali, da gre za
dobro preuranen poskus vsiljevanja iredentističnih teženj italijanskemu narodu
in vsemu svetu. Zato ni čudno, če je nje-
govgo spominjanje na Istro in Pulj, na
»nezaceljive rane, prizadejane Italiji z
odvzgom tega ozemlja«, še stopnjevalo
protijugoslovansko kampanjo, da je no-
tranji minister uradno dovolil protijugo-
slovansko demonstracijo, na kateri je
nekdanji Mussolinijev minister svobodno
žalil našo domovino, da so pušice, ki jih
je dotlej pošiljal rimski in drugi italijan-
ski tisk predvsem na Trst in jugoslovansko
cono, poslej spremenile smer in le-
tele na Istro, Pulj, Rovinj, Reko, Zadar,
Šibenik, vse tja, kamor so se italijanski
zobje — da govorimo v jeziku Messagge-
ra Veneta — nekoč že zagrizli, kjer pa so
se tudi že polomili.

Protijugoslovanska kampanja, ki so jo
sprožili okoli tržaškega vprašanja ireden-
tisti, je jasno pokazala, da velja v Italiji
za vse, od skrajne desnice do skrajne

levice, slejkoprej staro geslo: glede Jugo-
slavije je naš adut — črni Rapalski dik-
tat, vse, kar so nekoč počeli naši črno-
srajčniki, vse pravice, ki so jih odvze-
li slovenskemu in hrvaškemu narodu,
vse, kar so nekoč odrgali ali želeli od-
rgati od jugoslovanske zemlje — vse to
se hoče, kakor kažejo zadnji dogodki,
tudi sedanjim junakom italijanske ireden-
te. V svoji šovinistični zaslepljenosti in
trmoglavosti pa ne vidijo, da se časi
Rapala, mussolinijevskih pohodov in
dannunzijevskih pustolovčin ne bodo ni-
koli več vrnil, ker je tu nova Jugosla-
vija, zvarjena in prekaljena v narodno-
osvobodilni borbi.

Jasno je — nam in brez dvoma tudi
njim — da skrajno priskutna protijugo-
slovanska kampanja ne gradi mostov
med našo državo in zahodno sosedo, ampak
narobe, da ruši še tiste brvi, ki veže-
jo oba mejaša in na katerih gradivti
ter razširitvi je naša domovina ves čas
najbolj delala. Povsem jasno pa je tudi
— nam, prav tako pa tudi odgovornim
v Italiji — da gre trganje obstoječih so-
sedskih vezi, zoperstavljanje sporazum-
nim rešitvam in vsiljevanje lastne volje
neposredno v škodo načelu mednarodne
sodelovanja, v škodo miru, da koristi
edinoletne agresivnosti sovjetske zunanje
politike. Ker pa je vse to, kar sedaj poč-
najo v Italiji glede Trsta in proti Jugo-

slaviji in kar noče jenjati, zavestna, skrb-
no pripravljena protijugoslovanska spletko,
je to tudi zavestno škodovanje miru,
zavestna, pretehtana podpora sovjetskim
agresivnim težnjam na naših mejah. In-
formbirojska protijugoslovanska gonja
ter italijanska iredentistična histerija sta
med seboj tesno povezani. S svojo dobro
premisljeno protijugoslovansko gonjo
skudujejo iredentisti miru in podpirajo so-
vjetsko agresivnost, sami pa upajo, da
bodo mogli prav zaradi informbirojskega
pritiska proti Jugoslaviji laže ribariti v
kalnem. Ni namreč naključje, da so si
italijanska desnica, leвица in uradni krogi
izbrali za oživljanje iredentistične, protijugoslovanske kampanje (ki je od vseh
dosedanjih najmočnejša) prav čas, ko v
državah ob vzhodnem in severnem robu
Jugoslavije preseljujejo jugoslovansko na-
rodno manjšino, ko ugrabljajo naše ob-
mejne stražarje, ko ustvarjajo vojno psi-
chozo, v času, ko se jim zdi, da se je
povečal pritisk Vzhoda proti socialistični
Jugoslaviji.

Taktika izsiljevanja, ki so si jo izbrali
v Italiji — pa naj še tako skrbno računa
na vse mednarodnopolitične okolnosti —
je napačna in zagotovo obojena na ne-
uspeh. Histerična protijugoslovanska kam-
panja, s katero bi hoteli doseči svoje
iredentistične cilje, spominja samo na
ples vseh vrst vseh, ki se v večernih
urah tako rade zaletavajo v gorečo sve-
tilko. Zaletavajo se, dokler si ne osmode
kril. Doslej vsaj so si še zmeraj osmogle
krila. D. Benko

GRČIJA V KRIZI

Grški kmetje so zahtevali za oko žita
(1200 gr) 3200—3800 drahem. Vlada pa je
določila cene, pod pritiskom ameriškega
gospodarskega zastopstva v Atenah, na
2300—2700 drahem za oko, precej niže
kakor so bile lanske cene. Ameriško go-
spodarsko zastopstvo, ki ima odločujoč
vpliv na grško gospodarstvo zaradi po-
polne grške odvisnosti od pomoči ZDA,
je utemeljevalo znižanje cen z nizkimi
cenami uvoženega žita, ki znašajo v pi-
rejskem pristanišču 2050 drahem za oko.
V kmetijskih predelih severne in srednje
Grčije je povzročila vladna določitev cen
med kmeli mnogo nezadovoljstva; aten-
ski tisk je poročal o številnih kmetijskih
demonstracijah v teh krajih. Grški kmet-
je so v zadnjih letih močno obubožali.
Zelo so zadolženi v bankah, visoke davč-
ne obveznosti pa ne dopuščajo, da bi si
obnovili orodje in živino. Kmetijstvo je
za grško gospodarstvo že dolgo zelo bo-
leča točka.

Grčija ima le malo površin, ki bi jih
lahko spremenila v plodno zemljišče in
na ta način povečala kmetijsko proiz-
vodnjo, saj šteje obdelovalna zemlja le

petino njene površine. Vendar živina
tej zemlji tri petine prebivalstva. Raču-
najo, da je najmanj 700.000 ljudi v kmet-
ijstvu preveč. Toda grško gospodarstvo
ne daje možnosti, da bi se ta odvečna
delovna sila zaposlila drugod.

Mesta so danes prenapolnjena z ne-
proizvodnim prebivalstvom. V njih se na
primer peča 20 odstotkov dela sposobnih
ljudi e trgovino in posredništvom. Velik
del mestnega prebivalstva pa je zapo-
slen po uradniških mestih. Grčija ima le
elabo razvito industrijo. Industrija ima v
glavnem predelovalni in deloma ekstrak-
tivni značaj. Predelovalna industrija je
za nekaj odstotkov že presešla predvoj-
no raven, ekstraktivna industrija pa je
še precej pod njo, čeprav ima možnosti,
da bi se skladno z razpoložljivim zemel-
jskim bogastvom še povečala nad pred-
vojni obseg. Industrializacija je zato glavn-
ni pogoj Grčije, da dvigne svoje gospo-
darstvo in da omogoči svojim državlja-
nom delo ter primerno življenjsko raven.

Najbolj se kaže sedanja elabost grškega
gospodarstva v njeni zunanji trgovini
in vinski izmenjavi. Redkokatera dežela
ima sorazmerno tako velik primanjkljaj
v zunanji trgovini kakor Grčija. Svoji
uvozni potreb Grčija že več let ni
zmožna kriti s svojim izvozom. Že leta
1938 je bil njen izvoz za 30 odstotkov
manjši kakor uvoz. Grčija izvažava v glav-
nem le blago, ki zanje ni velikega po-
vpraševanja na mednarodnih tržiščih.

Leta 1950—1951 je bil predviden grški
uvoz v vrednosti 353,8 milijona dolarjev.
Vrednost izvoza pa je bila preračunana
na 92 milijonov. Razlika 261,8 milijona
bo krila Grčija v glavnem s pomočjo ZDA.
Pomoč po Marshallovem načrtu je zna-
šala do konca lanskega leta že 680 mi-
lijonov dolarjev. Vseote ameriške pomoči
grede v glavnem za zadovoljevanje potreb
po potrošnem blagu in za kritje primanj-
kljaja v državnih proračunih. Le malo
sredstev pa gre za kapitalno graditev, s
katero je edino mogoče postaviti zdrav
temelj grškemu gospodarstvu. Grške vlade
so doslej uporabljale denar, ki so ga
dobivale s prodajo blaga, dobljenega po
Marshallovem načrtu, v glavnem za ne-
proizvodne stroške in le 26 odstotkov
tako dobljenih drahem je šlo v proiz-
vodnjo. Za kritje državnih stroškov na-
laga država tudi visoke davčne obreme-
nitve. V proračunskem letu 1949—1950 so
na primer znašali dohodki od davka
okoli 27 odstotkov celotnega narodnega
dohodka. Davčna bremena so porazde-
ljena zelo neenakomerno. Premožni, sloji
prispevajo sorazmerno le majhen delež.
Nekateri delničarji — ker se delnice ne
glase na imena — vlečejo velike dobičke,
ne da bi plačevali davke od njih. Zna-
čilen je pojav, da se etaka le malo pri-
vatnega kapitala v proizvodnjo. Grški
kapitalisti vlagajo zaradi slabih izgledov
grškega gospodarstva svoj kapital v tuje
banke ali pa kupujejo za malo vredne
drahame zlate funte. Okoli 13 milijonov
zlatih funtov je danes v Grčiji za gospo-
darstvo mrtvih. Če bi investirali to
ogromno veoto, ki je sedaj odtegnjena
grški proizvodnji, bi se lahko odločno
popravile grške gospodarske razmere.

Tako etanje seveda ne daje upanja na
skorajšnje zboljšanje gospodarskih raz-
mer v Grčiji. Nad grškim gospodarstvom
leži danes kot mra mračna inflacija denarja,
ki zavzema vedno večji obseg. Konec lan-
skega leta n. pr. je znašal denarni ob-
tok bilijon in 887 milijard drahem. Mili-
joni so vsakodnevne cenitve, s katerimi
računajo v Grčiji. Za izvod časopisa pla-
čaš v Atenah tisoč drahem. Z milijonom
drahem se danes v Grčiji komaj ekromno
preživlj. Plače delavcev in uradnikov pa
ne dosegajo niti te vsote. Nekateri urad-
niki imajo n. pr. samo 400.000 drahem
mesečne plače. Prav v teh dneh etavka
nad 70.000 uradnikov, ki zahtevajo po-
višanje plač za 50 odstotkov.

Grčijo pretresa resna gospodarska in
politična kriza. Potrebna ji je vlada, ki
bo imela podporo prebivalstva, hkrati pa
dovolj odločna in pogumna, da se bo lotila
nujnih ukrepov proti dosedanjemu razpi-
nčtvu države in začela uresničevati načrt
industrijske graditve. Nekateri aten-
ski krogi iščejo rešitve iz sedanje krize
v vojaški diktaturi, ki naj bi končala
politična nesoglasja med strankami in
našljno uvedla red. Demokratične struje
pa se odločno upirajo takim poizkusom
in zahtevajo, naj grške množice same
odločijo, komu naj bo zaupana naloga, da
povede Grčijo iz sedanjih težav.

vojne le okoli 1000 članov, je dobila na
prvih volitvah štiri mesta v skupščini, pri
drugi volitvah pa si je priborila celo 85
poslanskih mest. Napad na Nosako je tako
v končni posledici pomenil tudi napad na
demokracijo na Japonskem, kajti z njim je
bila močno zavrtja rast japonskih demokra-
tičnih sil, ki bi bile lahko edino jamestvo
za mirojno Japonsko.

Japonska dobiva v današnjem razmer-
ju svetovnih sil vedno večji pomen. Ja-
ponska je najbolj industrializirana dežela
in ima tudi zemljiščno vladajočo položaj
na Tihem oceanu. Od razvoja na Jap-
onskem je zato v mnogočem odvisen bodoči
položaj na Pacifiku in vprašanje miru
v Aziji. Resnični podpornik miru v Aziji
je lahko samo demokratična Japonska.

Japonsko, da je načrt velikodušen — po
misljenju nekaterih ljudi — skoraj do
meje nevarnosti. Vrednost te pogodbe se
bo pokazala v tem, kako bo Japonska upo-
rabila vrnjeno svobodo. Toda narava nove
Japonske je še neznanca.

Sedanja japonska vlada, konservativna
vlada Jošide, je pripravljena podpisati no-
vo mirovno pogodbo. Tudi japonsko javno
mnenje, ki je bilo splošska v glavnem proti
lošeni pogodbi, je postalo v poslednjem času
bolj naklonjeno takim rešitvam. Pred ko-
rejskim spopadom je bilo po anketi lista
»Asahi Shimbun« tako razpoloženo japo-
nskega javnega mnenja o mirovni pogodbi:
59% sprejetih odgovorov na anketo je bilo
za mirovno pogodbo z vsemi in vojni udele-
ženimi državami, 21% za ločeno miro-
vno pogodbo. Zaradi tega je tudi na vo-
litvah 45% glasov, je dobila na takratnih
volitvah le 36%. Socialni demokrati, ki so
bili proti ločeni mi-
rovni pogodbi, pa so
dohbili le enkrat več
glasov kakor prej. Na
letosnjih volitvah v
aprilu pa se je vpliv
konservativnih strank
zelo povečal. Jošidova
stranka je dobila 3
milijone več glasov
kakor lani pred izbru-
hom vojne. Na volitvah
socialdemokratska
stranka pa je izgubila
2 milij. glasov. Silno
je padel tudi vpliv
Komunistične partije,
ki je dobila na leto-
snjih volitvah le en
odstotek oddanih glasov.
Komunistična parti-
ja je po znanem na-
padu Kominforma na
Nosako, ki je bil med
glavnimi voditelji ja-
panske partije, izgubi-
la zaupanje japonskih
množice. Napad na No-
sako je bil sprožen v
začetku lanskega leta
nekaj mesecev pred severnokorejsko agre-
sijo. Do takrat se Komunistična partija Ja-
panske ni neposredno angažirala v ameriško-
ruskem sporu okoli razdelitve vplivnih po-
dročij. Za takratno politiko Partije je zna-
čilna izjava Nosake, ki je bila tiskana v
časopis »Cuo Koron«: »Nekateri govore, da
bo Komunistična partija Japonske podpirala
Sovjetsko zvezo. Toda mi včasno izjavljamo:
Mi ne bomo sodelovali v nobeni vojni in
pod nobenimi pogoji. Naša zunanja politika
je politika enakopravnega prijateljstva do vseh
demokratičnih prijateljskih narodov. Tako
stališče Nosake je seveda moralo priti
nazvtrzi z nameni Sovjetske zveze, ki so
se pokazali 25. junija ob prehodu čez 38.
vzporednik. Smer, ki jo je izbrala Komu-
nišična partija na Nosako, kaže, da
je hotel Kominform doseči z njim nepo-
sredno udeležbo japonske Partije v predvi-
denem oboženem napadu na Korejo. Partija
je začela hrupno protiamerijsko gonjo.
Vprašanju Koreje je njen tisk posvečal zelo
mnogo pozornosti. Zahteval je spopolno
neodvisnost in osvobodjenje Koreje ter
poudarjal znanostno stanje stvari v Južni
Koreji. Po napadu na Korejo je dala partijsko
vodstvo komunistično nalogo, naj
organizirajo sabotaže po tovarnah in gveril-
ske akcije. S tako neposredno udeležbo v
korejskem spopadu se je Komunistična parti-
ja razkrila kot sovjetska agentura. S pod-
reditvijo politiki Sovjetske zveze je izgubila
tla med japonskimi patrioti in zapravila
dosežene uspehe, ki takoj po vojni niso
bili majhni. Čeprav je štela takoj po koncu

Japonska na višku svojih osvajanj

V koliko bo mirovna pogodba podpora
progressu na Japonskem, v toliko bo tudi
pogodba o miru z Japonsko in ne bo le
začasno premirje pred novim viharjem.

Čeprav politiki ne dajo mnogo na po-
membnost datumov in krajev, vendarle
verjetno ne bo naključje, da so izbrali
za sklenitev mirovne pogodbe z Japonsko
prav letošnji september in prav San Fran-
cisco za kraj, kjer naj bo pogodba pod-
pisana. Septembra namreč poteče 20 let
od japonskega napada na Mandžurijo, s
čimer se je — lahko rečemo — začela
druza svetovna vojna, in šest let, odkar
je bila podpisana brezpogojna kapitulaci-
ja Japonske na ladji Missouri. V San
Franciscu pa je bila ustanovljena Orga-
nizacija združenih narodov, ki si je po-
stavila za glavno nalogo — varovati pri-
dobljeni mir. Izbrata datuma in kraja za
sklenitev mirovne pogodbe naj bi torej
opominjala podpisnike na 14-letno dobo
vojne in na velike ideale Združenih na-
rodov, da bi si bili v svesti zgodovinske
odgovornosti, ki jo prevzamejo s podpi-
som mirovne pogodbe z Japonsko.
Ivan Tavčar

Narodni heroji — zgled junaštva in domovinske ljubezni

Prezidij ljudske skupščine Federativne ljudske republike Jugoslavije je proglasil pet novih slovenskih narodnih herojev. Vsi so padli v letih hudih borb. Trije od teh junakov so dali življenje v letu 1942, potem ko so kot komunisti organizirali vstajo na Gorenjskem. Na Vzhodu skušajo dokazati — da je bila naša borba spontana, da se je narod uprl kar iz lastnih nagibov in da je ta narod potem iz svojih nagibov menda kar takoj organiziral tudi čete, odrede in batalione, skratka, da je naša borba le slučaj — in s tem ovreči vodilno vlogo Komunistične partije. Narodni heroji Stane

je po tem zborovanju priključil borbem, pravi, da je bil Zagor odlični politični govornik, ki je znal ljudi prepričati in ganiti do solz. Dva meseca pozneje, 27. marca 1942, je bil Zagor pri Selski četi, ki je bila obkrojena na Planci. Po peturni borbi so se prebijali prvi partizani ekoci obroč, na jasi nad Črnim grobom je med drugimi padel tudi Zagor. Gorenjski partizani so izgubili najboljšega političnega delavca, prvega politikomisarja gorenjskih edinic.

Jože Gregorčič. Doma je bil iz Istre, rodil se je v Opatiji in je po končani osnovni šoli odšel v Pulo, da bi se izučil za farmacevta. Svetovna vojna mu je preprečila življenjske načrte; odšel je v Celovec, po korosem oblescitu pa je prišel na Jesenice Postal je delavec, v jeseniški železarni. Na Jesenicah je aktivno sodeloval v vseh naprednih organizacijah, predvsem pa v društvu »Svoboda«. Leta 1937 je odšel tovariš Jože Gregorčič v Španijo. Tam je bil najprej bорец v bataljonu »Dimitrov«, pozneje pa je postal komisar tega bataljona. V Španiji se je boril do zadnjega. S svojim bataljonom se je umikal do francoske meje in šele francoski vojniki so ga razorožili ter poslali v taborišče. Dve leti je potem preživel v koncentracijskih taboriščih Francije in se na poziv Partije vrnil v Jugoslavijo. Sedem dni je potoval brez hrane, skrit na ladji, v domovino, ki ga je klicala, ko je bila v nevarnosti. Januarja 1940 se je javil na Jesenicah. Takoj po napadu Nemčije na Jugoslavijo je postal ilegalec, kajti Nemci bi ga prav gotovo takoj ubili.

Zagor pa je bil od leta 1937 član Centralnega komiteja KP Slovenije in kmalu poslan kot instruktor Centralnega komiteja na Gorenjsko, kjer je kot član Glavnega poveljstva partizanskih čet Slovenije organiziral vstajo. Odhod potem samonikla vstaja? Njihov trud, da bi dokazali svoje, je reven, še več, je sramoten, saj pljujejo prav na junake, na katere smo Slovenci najbolj ponosni, na narodne heroje, ki so ne le organizirali vstajo, temveč kot organizatorji in prvi borci dali tudi svoje življenje za socialistično Jugoslavijo.

Narodnim herojem se pridružuje v dneh, ko proslavljamo deseto obletnico vstaje, še 8307 odlikovancev, od katerih so mnogi stopili v borbo prav na poziv padlih junakov. Slovenci bomo vedno ohranili v spominu delo komunistov, ki so nas s svojim zgledom pritegnili v borbo in nam omogočili uresničiti davne sanje, da smo na svoji zemlji sami gospodarji.

Stane Zagor se je rodil v Zagri pri Bovu leta 1896. Takoj po prvi svetovni vojni je odšel na Korosko med dobrovoljce. Tam je začel tudi svojo učiteljsko službo, pozneje je bil premeščen v Krško, nato v Gorje in končno v Srednjo Dobravo, kjer se je najdlje zadržal. V vsi je organiziral gospodarsko, kulturno in politično življenje. Na predavanja, ki jih je imel tovariš Zagor, je redno prihajalo 60 do 100 prebivalcev iz Dobrave in okoliških vasi. Kot naprednega delavca so Zagorja z vseh strani denuncirali in onemogočili. Proti njemu so nastopili s celo vrsto moralnih in političnih ukrepov, da bi ga zlorabili. Spravili so ga tudi pred sodišče — pri tem so imeli največ zasluge vsaki močisti iz Kroepe — in na zaslišanju pozvali tudi 80 otrok iz višjih razredov Zagor je bil vzoren vzgojitelj. Če starši zaradi političnih del niso puščali otrok v šolo, so le-ti jokali in staršem uhaiali. V razredih, kjer je poučeval, so imeli že v tistih letih nekakšno mladinsko organizacijo. Otroci so iz svoje srede izvolili voditelje, ki so potem skrbeli za to, da so se vsi pridno učili in bili marljivi pri delu. Med otroki je bil tako priljubljen, da so sami zbirali podpise in posredovali, naj bi ostal na Dobravi, ko so ga odpustili.

Leta 1931 je bil sprejet v Komunistično partijo. Na njegovo iniciativo je bilo v letu 1933 organizirano Društvo fanov in deklet in pozneje tudi kmetijska nabavna zadruga ter dvoletna zimska kmetijska nadaljevalna šola. Predavanja, ki jih je imel na šoli, so kontrolirali žandarji. To ni prestrašilo prebivalcev in kmetov, ki so tudi iz nad dve uri oddaljenih vasi prihajali v šolo. Leta 1937 je postal tovariš Stane Zagor član Centralnega komiteja KP Slovenije.

Ker niso mogli prepričati njegovega »nevtralnega vpliva« na ljudi, s katerimi je prišel v stik, so ga leta 1940 izgnali iz državne službe. Preselil se je v Celje, takoj ob razpadu pa je prišel v Ljubljano. Že v juliju je odšel kot instruktor Centralnega komiteja — bil je tudi član Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet — na Gorenjsko, da tam organizira vstajo. Julija 1941 je pripravil in vodil veliko konferenco Gorenjskega aktivna na Vodiški planini sredi Jelovice. Osvobodilno gibanje na Gorenjskem je dobilo tako organiziran in neprimerno široki značaj. V začetku avgusta eta ustanovila s tovarišem Gregorčičem na Jelovici prvi gorenjski bataljon (mišljena je Gorenjska nad Smarno goru). Takoj po ustanovitvi je bataljon bil veliko borbo z Nemci na Partizanskem vrhu na Jelovici. Decembra 1941 se je z Dolenjskega ponovno vrnil na Gorenjsko in kot politikomisar bataljona skupno z Gregorčičem izvedel najpomembnejše politične in vojaške akcije. Takrat je bil uničen močan nemški oddelek pri Rovtah v Selski dolini. Akcije v Poljanski dolini in drugod so preprečile izseljevanje iz teh krajev. Zaključek vseh teh borb pa je bila slavna bitka v Dražgošah. Skupno z narodnim herojem Gregorčičem je vodil tovariš Zagor boj z Nemci od 26. decembra 1941 do 12. januarja 1942. V teh bojih je padlo nad 500 Nemcev. Sredi borb je tovariš Zagor 6. januarja organiziral velik miting v Dražgošah. Na zborovanje je prišlo 300 ljudi. Tovariš Marko Gosar, ki

svojih vrstah. Osmega decembra, ko so šli napadati Prevalje, je dejal Gregorčič zbrani četi: »V napad gremo! Kdor ni za to, naj izstopi iz vrste!« Iz vrste ni stopil nihče in tudi ta napad je uspel — poleg vseh drugih na Zenovem vrhu, na Mohorju, na Malenskem vrhu, v Poljanski dolini itd. itd. — in Nemci so vozili mrtve s položajev. Gregorčič ni nikdar čakal Nemcev, da bi ga napadli, temveč jim je šel sam naproti in udaril po njih takrat, ko so najmanj pričakovali.

9. septembra 1942 so Nemci obkrožili četo na Mošenjski planini sredi Jelovice. Takrat je bil Gregorčič ranjen. Tovariši so ga na njegov ukaz zavlekli v grmovje in ga pokrili z vejami. Ko so mu približali Nemci, si je z bombo sam vzel življenje. Nemci so izdali proglas, da so ubili glavnega komandanta partizanov in da zato ne bo več upornikov na Gorenjskem. Zgodilo se je obratno. Gregorčičev duh in Gregorčičevi junaški zgledi so le povečali odpor Gorenjcev proti fašizmu, ki so tri leta zamen nasakovali gorenjske gozdove. Skupaj z Gregorčičem je nekaj časa delal tudi narodni heroj Lojze Kebe - Štefan.

Lojze Kebe - Štefan je bil Notranjec. Rodil se je na Jezeru pri Cerklju, delal pa je v tovarni »Titan« v Kamniku. Iz tovarne je bil odpuščen, ker je organiziral stavko. Šele potem, ko se je vrnil iz vojske, si je našel službo v tovarni »Seta« v Tacnu pri Ljubljani. Tu je bil povezan in je delal skupno z mnogimi partijskimi voditelji, med drugimi tudi z Vido in s Tonetom Tomšičem. 1940. leta je postal član Rajonskega komiteja na Ježici. Poleg herojev Zagorja in Gregorčiča je tovariš Štefan najzaoljubljeni in najpomembnejši organizator Osvobodilne fronte na Gorenjskem. Decembra 1941 je bil vključen v štab gorenjskega odreda ter je izvrševal važne naloge, ki so pripomogle k vojaški in ideološki učvrstitvi partizanskih enot.

Po veliki borbi na Dražgošah so ekuzirali Nemci na vsak način uničiti partizanske enote in so jim sredi zimate zadali več hudih udarcev. Februarja 1942 so izdajalci izdali mnogo aktivistov in terencev po Gorenjski 250 članov Partije je bilo ustreljenih, mnogo organizacij je zaradi tega razpadlo. Tovariš Kebe je hitel na kolesu s ponarejeno legitimacijo v tistih hudih trenutkih iz vasi v vas ter obnavljal razbite organizacije z več vztrajnostjo in požrtvovalnostjo, ki bi jo podobno le težko našel pri človeku. Prav ničesar se ni bal. Bil je skromen in tih

ter je le zaradi tega ostal med Gorenjci neznan. Zanj so vedeli le komunisti in člani Osvobodilne fronte, ki so imeli z njim osebne stike. Vendar je bil tudi odločen. Po izdajstvu je ekuziral na Osoolnik funkcije iz Medvod ter jih »strogo priamal«, kakor pravi tovariš Vinko Hafner, ki je bil takrat njegov spremljevalec. »Ko je dajal naloge, ni bil pripravjen mešetariti. Zahteval je vse ali nič.«

Tako je umiral narodni heroj: »Dne 16. oktobra 1942 je pisal tovariš Kebe, nedaleč od taborišča sredi Jelovice, poročilo za Centralni komite Komunistične partije. Nemci so neopaženo obkrožili taborišče in strel iz brzostrelke ga je zadel v trebušno votlino. Smrtno ranjenega tovariša so skušali ostali prenesti iz obroča. Tovariš Kebe je zahteval, naj ga ustrelje. Pozneje pa so se tovariši spomnili na duplino, v katero so skrivali dokumente in densar Tja so skrivali ranjenega heroja in se sami prebili iz obroča. Dan pozneje so ga zamen iskali na tem mestu Sam se je zavlekel na Jamnik do prve hiše, kjer so ga tudi našli. Tovariš Štefan je vedel, da mu ni rešitve. Kljub strašnim bolečinam je ekuziral k sebi tovariše in jim kar naprej dajal navodila, diktiral poročila za Centralni komite, opozarjal, na to, kako naj organizirajo to in ono. Mimoogrede se je spomnil družine in naročil zadnje pozdrave. Sredi navodil za nadaljnje delo je po štirih dneh izdihnil narodni heroj Lojze Kebe.« pripoveduje Vinko Hafner.

Franc Ravbar - Vitez. Doma je bil iz Vrhpolja pri Repentaboru in se je izučil za strugarja. Po fašistični okupaciji Primorske je odšel v Jugoslavijo in živel od leta 1931 dalje na Črnučah pri Ljubljani. Leta 1932 se je vključil v gibanje. Sodeloval je na veliki ekolojski konferenci na Veliki planini leta 1934. Vsa predvojnata leta je delal med ljudmi, sam osebno pa doživljal vse nasilje kapitalističnega reda. Nekajkrat je bil aretirán, velikokrat brez dela in si je šele potem, ko se je vrnil iz vojske, kjer je odeluzil rok, našel službo pri Unitasu. Že 1939 je postal član Okrožnega komiteja v Ljubljani. Po kapitulaciji je odšel v ilegalo. Partija mu je naložila poleg drugih odgovornosti tudi organizacijo VS, to je varnostne službe. Z neutrudnim delom, z osebnim zgledom je vzgajal mlade kadre za najtežje ilegalne naloge. Tovariš Franc Ravbar je pripravil mnoge akcije na največje zločince slovenskega naroda, na Rupnika, na policijskega ko-

misarja Hacina, Polaka, na belogardiščnega in gestapoveškega agenta Emerja, kapitalističnega finanšerja bele garde Praprotnika in druge. Ob njem so zrasli borci, ki so bili pripravljeni tudi za ceno svojega življenja izvršiti odloke Osvobodilne fronte, ki je obsodila na smrt konfidente, izsiljevalce in podobne sovražnike.

Tovariš Franc Ravbar-Vitez je položil temelje organizaciji, ki je postala strah in trepet vseh narodnih izdajalcev in fašističnih podrepanikov v Ljubljani. Vse poznejše akcije so plod temeljev, ki jih je postavil tovariš Ravbar v letu 1941.

Maja 1942 je bil poslan z novo nalogo iz Ljubljane. Italijani so ga aretirali in poslali v Gonars, od koder je pobegnil po nekaj mesecih skupno s petimi drugimi tovariši. CK KPS ga je imenoval za komisarja gorenjske cone NOV in POS, 14. januarja 1943 pa se je hudo ranjen prebil ekoci obroč in pri tem pobil mnogo fašistov. Takoj potem je padel v novo zasedo in si z zadnjim strelom vzel življenje.

Mirko Bračič - Miran Bradáč je bil doma iz Treta, od koder je odšel v Jugoslavijo in postal aktivni oficir bivše jugoslovanske vojske. Kmalu po kapitulaciji Jugoslavije se je vrnil v Ljubljano in začel aktivno sodelovati v Osvobodilni fronti. Ob napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo pa je vstopil v Narodno-osvobodilno vojsko. 1941. leta je postal komandir čete na sektorju Račna gora—Mokerc, kjer je vodil mnoge borbe okoli Kokerca, Krma in Iga. Vodil je napad na ekladistične municije na Bezuljuku in ga uničil. Z osebnim junaštvom in s prisebnim poveljevanjem je mnogokrat rešil kritične situacije. Tako je v začetku januarja z manjšo skupino juršala na sovražnika, pobil precej Italijanov in preprečil njih napredovanje. Zaradi vojaških uspehov je bil imenovan za komandanta novoustanovljenega bataljona Lube Serčerja, nekaj pozneje pa je postal komandant notranjskega odreda. Leta 1942 je odšel na Primorsko, kjer je s šokim odredom izvedel konec istega leta mobilizacijo. Edinice na Primorskem so se tiste mesece tako povečale, da sta bila v februarju 1943 organizirana še dva primorska odreda, ki sta se borila po vsej Primorski Postal je komandant Alpske cone in pozneje komandant XVIII. divizije, ki je ob razpadu Italije sodelovala v borbah pri Triurku, G-Grčaricah, po Gorskem Kotaru in drugod. Tudi tu se je izkazal z osebnim junaštvom. V Loškem potoku je izpred nemških tankov sam reševal težko orožje. V borbah za Kočevje je padel kot heroj pri jurišu čez most na nemško topništvo.

Seminarji — aktivna pomoč partijskim organizacijam pri študiju

Pismo CK KPJ o reorganizaciji oddelkov za agitacijo in propagando od 14. oktobra lani odmerja ideološkemu in politično-vzgojnemu delu eno prvih mest med partijskimi dejavnostmi — saj so zanje neposredno odgovorni politični sekretarji, okrajnih komitejev — hkrati pa daje pobudo za sprostitve najrazličnejših oblik množičnega političnega dela. Še bolj jasno je začrtana ta naloga s sklepi IV. plenuma CK KPJ, ki je pokazal na tisti temeljni način, kako naj zazivi teoretično in politično-vzgojno delo v Partiji in izven nje: v diskusiji in borbi mišljenj se bodo ostrili pogledi in se poglobljeno razumevanje za celoto vprašanj, ki jih poraja razvoj naše socialistične demokracije.

V zadnjih mesecih je bilo na pobudo Agitpropa pri CK KPS organiziranih po vseh okrajih več seminarjev s partijskim aktivom; ti seminarji so doslej že pokazali nekaj pozitivnih izkušenj. Če bomo odstranili nekatere pomanjklivosti in če se bodo i organizatorji i udeleženci priljili za njih kvaliteto, se bodo lahko razvili v eno uspešnih oblik poglobljenega ideološkovezgojnega dela.

Pred nedavnimi je potekal enodnevni seminar z okrajnimi partijskimi aktivni, ki je bil po vseh okrajih od 20. junija do prvih dni julija. Obravnaval je temo »Borba za poglobljanje socialistične demokracije v Jugoslaviji«, ki se je nadelajala predvsem na vsebino III. in IV. dela referata tov. Kardelja »Deset let ljudske revolucije«. Vodstvo seminarja so prevzeli v glavnem tovariši, ki so po CK KPS zadolženi za delo s posameznimi okrajnimi komiteji. Pred seminarjem so imeli posvetovanje o načinu, kako naj se tema obravnava. Seminar je bil zamišljen takole: težišče ni na uvodnem referatu; udeleženci so obvezani, da pred seminarjem temeljito predelajo snov, uvodni referat pa naj samo opozori na najvažnejše teoretične in politične probleme in jih poveže s konkretno politično situacijo v Sloveniji in v okraju, kar naj sproži plodno, ustvarjalno diskusijo; težišče je na tej — diskusija naj na konkretnih primerih ovrednoti eventualne nejasnosti glede teoretičnih postavk, poglobli znanje in razumevanje partijske linije in posluži kot bogato napotilo za prakso okrajnemu aktivu.

Kako je potekalo delo? Diskusija se je med drugim povsed vrtela okrog najbolj zgočih vprašanj trenutne politične situacije — napačnega tolmačenja naše socialistične demokracije; pokazala je na nosilce anarhističnega pojmovanja »absolutne« svobode in »absolutne« demokracije, opredelila je tiste, ki mislijo, da je danes prišel čas povratka na staro, ter izrabljajo vsa mogoča sredstva in začetno miselnost ljudi za boj proti ljudski oblasti, sanjajo o sistemu več strank, rovarijo proti združenju itd. Žal se je iz diskusije videlo, da tovariši sicer povedo registrirajo vsak tak pojav in ga v glavnem pravilno analizirajo, da pa ponekod niso znali pravočasno in jasno reagirati ter pred množični razkrinkati sovražnika. Diskusija je pokazala tudi na mnoge uspehe in pomanjklivosti naših delavskih svetov, kmečkih delovnih zadrug, dela ljudskih odborov, opredelila je družbeno bistvo

birokratizma, razpravljala o sodelovanju ljudskih demokratičnih organov pri upravi na mnogih konkretnih primerih; prišlo je tudi do mnogih zaključkov, kako naj se stvari izboljšajo.

Glavna hiba seminarja je bila, da niso vsi udeleženci predhodno temeljito predelali snovi. Seminar je bil res napovedan nekoliko prepozno (čakalo se je na izid popolnega Kardeljevega referata, zaradi sezonske dopustov pa je bilo treba pohiteti) in je bil rok za pripravo kratak. V bodoče naj bi bil ta rok vsaj mesec dni. Vendar to ni bil glavni in edini vzrok slabe priprave. Opaziti je bilo, da so okrajni komiteji premalo poudarili važnost seminarja in marsikje skrajno pomanjčno obvestili aktiv. Mnogi tovariši niso vedeli, kakšen sestanek bo, in so mislili, da gre za običajno konferenco. Zato se dober del tovarišev ni udeležil diskusije. Nekateri so odkrito priznali, da snovi niti niso prebrali. Da so pa snov tudi sicer predelali površno, je marsikod pokazal nivo diskusije, ki se je izogibala težjih načelnih problemov in se izogibljala v praktičnih podrobnostih.

Namen seminarja svede ni, kakor so ponekod udeleženci pokazali težnjo, da bi jim vodje diskusije dajali odgovore na konkretna drobna vprašanja dnevne prakse, s čimer bi hoteli posamezni aktivisti ostreji odgovornost s svojih ramen — češ, saj nam je tovariš in ta na seminarju to odobril. Svoj namen bodo seminarji dosegli le tedaj, če bodo našemu aktivu dvigali idejno raven, da bo lahko samostojno tolmačil partijsko linijo in se samostojno orientiral in ukrepal v vsakrjni situaciji. Torej niti šolekega teoretiziranja zaradi teorije niti drobnega praktičističnega razčlenjevanja; teh dveh skrajnosti se morajo seminarji izogibati.

Da bodo uspešno vodili diskusijo, morajo zato vodje seminarjev razen temeljite teoretične priprave poznati vsaj splošno politično problematiko terena in imeti izkušnje iz praktičnega dela. Če pa v eni osebi tega ni mogoče združiti, je priporočljivo, da vodita seminar dva tovariša; prvi dober teoretik, drugi pa izkušen aktivist z dolgoletno revolucionarno prakso.

Četudi seminar zaradi hih, ki smo jih

našeli, ni uspel tako, kakor je bil zamišljen, so vendar vsi udeleženci občutili, da se je njihovo znanje obogatilo, ter so izražali svoje zadovoljstvo in željo, da bi se še naprej na tak način nudila stvarna pomoč okrajnemu aktivu. Mnogi tovariši s podeželja so dejali: snov za študij — nekateri članki v Komunistu. Delu in drugod — so za nas zaklenjeni zakladi, pretežki so, da bi jih člani naših osnovnih organizacij lahko sami tolmačili. Komaj čakamo, da se z nekom pogovorimo ali da v naših časopisih prečimo poljudno razlago vprašanj, ki jih nismo razumeli. V odgovorih na anketo, ki je bila izvedena na nekem prejšnjem seminarju z absolutni nižjih partijskih šol, so le malokateri tovariši navedli, da sami z individualnim študijem poglobljajo svoje znanje. Okrajni komiteji jim pomagajo predvsem z literaturo in nasveti, premalo pa z dejansko pomočjo; vsi pa so navdušeno izrazili željo, da bi se redno prirejali seminarji od vseh važnejših vprašanj. Zlasti si želijo tém iz sodobne ekonomske in politične problematike.

Z vodji iz republiškega centra ne bo mogoče prepočesto prirediti seminarjev, vsekakor pa bi lahko bili vsakih nekaj mesecev, zlasti takrat, ko je treba hitro in temeljito seznaniti in z vodilnim okrajnim aktivom prediskutirati probleme, važne za razumevanje vseh notranjih in zunanepolitičnih pojavov — torej tudi za pravilno politično prakso našega aktivna. Pomembne bi bile tudi diskusije o problemih, ki bodo šele nastopili (pred važnejšimi zasedanjimi skupščin, pred važnimi ukrepi v gospodarstvu in podobno), da bi bil partijski aktiv vnaprej poučen in bi bil on tisti, ki bi prvi in pravilno na terenu tolmačil partijsko linijo ter tako odigral svojo vlogo kot odločilen faktor javnega mnenja. Prav tako je potreben tudi trajen kontakt z absolutni vseh naših partijskih šol, kar bo najlažje mogoče preko seminarjev. Tako bi lahko kontrolirali razvoj vsakega posameznika, poglobljali njihovo znanje in zlasti mobilizirali absolutne za množično politično delo. To naj postane redna skrb naših partijskih šol in partijskih vodstev.

Nadavse važna naloga Partije je danes ta, da seznanja množice z vsemi ukrepi

o poglobljanju socialistične demokracije, jih vzgaja v razumevanje našega razvoja in usposablja za gospodarske in upravne funkcije. Problem, o katerem se že dolgo, zlasti pa v zadnjem času precej razpravljajo, je, kako naj čimbolj osposobimo naše osnovne partijske organizacije, naša osnovna partijska vodstva — krajevne in tovarniške komiteje — za samostojno politično analizo, pravilno ukrepanje in vodenje množic na svojem področju. Izvrševanje raznih operativnih nalog, ne da bi hkrati dajali ljudstvu perspektivo, je nekatere naše osnovne organizacije demobiliziralo do take stopnje, da se danes ne znajdejo pri političnem delu, da jih dogodki prehitevejo in da čisto prepustjajo tolmačenje važnih vprašanj tujim in pogosto sovražnim elementom.

Okrajna partijska vodstva se morajo danes resneje in iznadaljiveje boriti za uveljavljanje novih metod vodenja in usposabljanja osnovnih organizacij, da bodo te postale resnični mobilizator množic in usmerjevalci vsega življenja — zlasti na podeželju. Poglobljanje notranje partijske demokracije na osnovi diskusije in borbe mišljenj v osnovnih partijskih organizacijah, zahteva dokajšnjo stopnjo idejne zrelosti in zavesti, ki je pogoj tudi za pravilno politično presojo, za sprejemanje pravih sklepov in za zaostroitev budnosti proti vsem negativnim pojavom.

Seminarski način študija z vodilnim kadrom osnovnih organizacij je brez dvoma ena takih metod, ki se je bodo morali oprijeti tudi okrajni komiteji, da vzgojijo članstvo za poglobljeno diskusijo in vzbudijo interes tudi za individualni študij. Po sklepih IV. plenuma CK KPJ v osnovnih partijskih organizacijah ni več obveznih posebnih študijskih sestankov — to pa ne pomeni, da bomo sedaj študij opuščali! Razbit je le kalup, v katerem se ideološko delo ni moglo uspešno razvijati, iskati pa moramo novih, privlačnejših poti, ki bodo spodbujale zanimanje in pritegovala čimveč ljudi k aktivnemu študiju. Poudariti pa je treba, da je dobra organizacija in predvsem skrb za visoko kvaliteto pogoj, da se taki seminarji ne bodo izrodili v drobna, praktičistična posvetovanja in v reševanje malenkostnih dnevnih drobnarij, kar bi vodilo v čedalje večjo neamostojnost osnovnega aktivna.

Naši ljudje so željni znanja; če s seminarjev, predavanj, političnih informacij in podobnih prireditev ne bodo odhajali razočarani, temveč z občutkom, da so res nekaj pridobili, potem ne bo treba nikogar prisiljati k študiju — želja po znanju po napredku jih bo sama privabila. Zato ni treba, da bi na seminarje, ki obravnavajo splošno snov, vabili samo partije, temveč tudi frontove, mladino — vsekakor, ki stremi za izpopolnitvijo svoje politične izobrazbe. Temeljito znanje, razčiščevanje poimov v boju med raznimi mišljenji je pa najboljša obramba pred nekritičnim sprejemanjem raznih »dokončnih« rešic, dogem, ki nujno vodijo k šabloni; samo tako je mogoče neprekinjen idejni razvoj in bo sposobnost in ustvarjalnost vsakega lahko prišla do polnega izraza.

Dušan Boič

ELEKTROTEHNA

elektrotehnično podjetje

Tekmovanje
Osvobodilne fronte
naj bo mogočna
manifestacija enotnosti
delovnih ljudi
v borbi za program
Fronte

LJUBLJANA, GOSPOVETSKA 3

Uprava: Telefon 20-92 in 20-94
Skladišče: Kotnikova 12. Telefon 33-50
oskrbuje vse potrošnike LR Slovenije
z električnim materialom

LJUDJE GLEDAJO BREZ SOLZ, BREZ BESED

INTERMEZZO IZ »LESENE ZLICE« DRUGI DEL

Zadnji dan julija dvainštridesetega leta se je pripeljal Mussolini na letališče, kjer so se v jutranjem soncu že lesketala krila njegovega aviona, ki ga je po navadi sam pilotiral. Sunkovito se je okrenila velika oglata glava in pregledala letališče. Uslužno je priskočil službojuči oficir in odprl vrata kabine. S prodornim pogledom si je diktator ogledal avion in s trdimi koraki, ki so jih od vseh strani lovili fotoreporterji, pristopil k letalu. Z rimskim pozdravom se je poslovil. Dva oficirja sta sprožila propelerje, motorji so zagrneli in Mussolini se je odlepil od tal. Naredil je dva kroga nad letališčem in avion se je zalesketal v sinjem zraku. Plul je proti severu nad Umbrijo.

Mussolini je bil prepričan, da se tudi ta polet uvršča med zgodovinska dejanja. Oči so mu blodile nad Apenini. Prešnila ga je zopet misel, ki jo je pred nedavnim izrekel v Velikem svetu. »Predlagal sem pozgodovanje Apeninov, da bi Italijo spremenil v mrzlejšje in bolj zasnežene pokrajine. Da, — je premišljal, — slabši naj poginejo in rasa bo močnejša.«

Lahen smehljal je preletel cesarsko obličje od zadovoljstva nad originalno mislijo, kako bo ustvaril močno, veliko Italijo. Na apeninskih pobočjih so se zgarani koloni ozirali v nebo.

Letalo je letelo nad Toskano. Diktator se je smehljal: »Če hočeš zvariti velik narod, ga moraš potisniti v vojno, če ne drugače, z brcami v zadnjico.« Misel, izrečena pred fašističnimi gerarhi, ga je v zlatem zraku opajala, da je za hip občutil skoraj vrtoglavico od občutka velike oblasti, kateri se je večina ljudstva slepo pokoravala.

Nasmeh je prešnil Mussolinijevo obličje. »Človek ima dve odprtini. Skozi eno se polni, skozi drugo se tebi. — Samo te misli, s katerimi opravlja svoje poglavitne funkcije, mu je treba zabiti v glavo. Ideje so privilegij izbrancev.«

Mussolini je za volanom vzplamtel od bojaželjnosti. Že od Hitlerjevega napada na Poljsko je doživel napade melanholije. Čutil se je odrinjenega in je trpel pod tem. Kadar je kaj bral, da je dišalo po vojni, je drhtel od nestrpnosti, žejalo ga je po heroičnih dejanjih. »A ti strahopetci mi predlagajo statistiko, kakšne dobičke prinaša nevtralnost. Svinje!« Razjedala ga je ljubosumnost ob vsakem Hitlerjevem uspehu, a sam se ni mogel odločiti. Skozi osemnajst let je ves svet vznemirjal z vojnimi grožnjami in pripravami, nankrat pa je moral zaradi nepripravljenosti in nemoči pričeti odlašati in priporočati mir. Ko je devetinštridesetega leta 4. aprila prejel Jacominijev telegram iz Albanije, da bi se zaveda z Albanijo lahko mirno uredila, je pobesnel od jeze. »Ta idiot še ne ve, da hočem vojno,« je rjovel, »pokličite ga takoj v Rim, da mi sam zatribim v ušesa, kaj hočem.« Srdito se je sprehal po dvoranah palače Venezia in stiskal pesti, češ da se je najboljevejši državnik v Evropi spremenil v apostola miru. Ko so se polegali napadi melanholije, se je tolažil, da njegova ura še ni napočila.

»Ni mogoče, da bi se vsa Evropa norčevala iz mene, prav iz mene. Zdej doživljam sama ponižanja. Ko bom pripravljen, bom začel vojno, ki bo pomenila angleški poraz.« Ta misel o angleškem porazu ga je žgala in grizla, na to dejanje se je pripravljaj podnevi in ponoči v vročinskih sanjarijih. Bil je uverjen, da bo z njim zablestel v zgodovini. Njegova slava bo takrat zatemnila Aleksandra Makedonskega, Cezarja, Nelsona.

Mussolini se je takrat zvijal od nemoči. Srdito se je oziral čez Alpe in z zeleno zavistjo opozarjal Hitlerja, ki ga je prehitel, a mu spretno zakrival svoje naklepe. V Rimu so lovili tajne nemške šifre, da bi uganili Hitlerjeve namere. Poslanik Altolico se je moral zaradi tega Ribbentropu opravičiti. Altolico je zaslutil marsikaj, poročal je v Rim o svojih sumnjah, katerim Ciano ni vedno verjel.

Duce je besnel. »Ogoljufali so nas in prevarili,« je sikal Staraceju, ki ga je podpihoval k dejanjem. »So to zavzniki, ki ne pokažejo kart?« Sklicaj je ministrski svet, na katerem je vzneseno govoril dve uri o svojih odločitvah za vojno. Podpihovalca Starace in Alfieri sta ga objemala od hlinjene ganjenosti. Vzhičen in prevzet se je vračal duce v nočni uri v vilu Torlonija s stotridesetkilometrsko brzino. Grandi, italijanski veleposlanik, se je v Londonu porogljivo smehljal.

Drugo jutro se je odločil. Dal je zatemniti Rim in zapreti vsa nočna zabavišča. »Da bo ta strahopetna golazen povohala vojno.«

Angleški poslanik Percy je prišel v zunanje ministrstvo v vprašanem, kaj naj bi pomenili ti ukrepi. Ciano je sporočil duceju angleško vprašanje. Še isto noč so zažarele žarnice po Rimu, v barji so spet igrali jazz.

Od nestrpnosti in neučakomosti razdvojen je poklical Badoglija, da bi ga vprašal za svet. Stari general je priporočal, da mora biti vojna kratka, zelo kratka. Med drugim mu je izjavljaj, da imajo niklja samo sto ton. Mussolinijeve oči so ga nabadale.

»Z vsemi temi stariji šalobardami je treba pomesti,« je po tihem sikal in oči so se mu zaskrile. Najrajši bi bil generalu priložil zausnico. »Kako si drzne, prasec, govoriti o niklju. Kaj me briga nikelj, Italija mora v vojno, v zmagovito vojno, podreti mora angleški imperij, ki nas duši.« S silo se je premagal in poslušal poročilo na prejšnji dan. Italija ima deset divizij, enajsta bi bila pripravljena do konca januarja... se je glasila generalova statistika.

Duce je imel občutek, da se mu tla izpodmikajo, od silne jeze se mu je zamagilo pred očmi. Pognal se je kvi-

šku, se zravnil in se z obema rokama oprijel mize, da ne bi generalu potrgal epolet.

»Svinje, svinje, varali ste me petnajst let! Kaj ste počeli, kje je moja armada?« — Na Brennerju je nekoč govoril o štirih milijonih bajonetov, v Milanu o osmih in zdaj mu general zatrjuje, da ima samo deset divizij. Z izprošeno desnico je pognal iz sobe generala, ki si je drznil njegovemu silnemu zaletu zoperstaviti nekakšne resnice o dejanskem položaju.

Se tisti večer so v vilu Torlonia klicali zdravnika. Duce je bil tako potrt, da je začul napovedi žledčnega čira. 29. maja štiridesetega leta se je odločil. Tege dne ne pozabi nikoli, bil je

najsrečnejši dan njegovega življenja. Nadel si je vojaško čelado in postal condottiere svoje zemlje v vojni. Res ga je za hip speklo, ko mu je dejal francoski poslanik Poncet: »To je bodalo v hrbet moža, ki leži na tleh; zahvaljujem se vam vsekar, da ste si nataknil baržunaste rokavice.« »Fašizem prezira vsako moralo,« se je Mussolini pol ure po tem potolažil.

Duce se vseh teh mučnih ur noče več spominjati. Končno se vojskuje, kar si je tolikanj želel. Preletel je Apenine, Z očmi išče svoja ljubljena mesta, na katera se je tudi v svojih najtrpejših urah zanašal: Bologna, Modena, Parma, Forlì, Ferraro, Ravenna...

»Od jutra do večera moraš držati ljudstvo v uniformi in disciplini in dati udarce, udarce, udarce!« je premišljal, ko so se globoko pod njim zablestele široke vode Pada. »Samo dve stvari imata za ljudi resnično večno vrednost: pane e testicoli (kruh in zadovoljevanje spolnih nagonov). Vse drugo: ideali, žrtve, ideje, vse to ni vredno počenega groša.« Visoka koruza je dozorevala na širni ravnini. Okoli Padove je zelenela konoplja. Duce se je visoko v zraku šušil z ljudsko usodo. Stroglo se je zopet spuščal iz višin, da bi preletel vdano mu mesto. Letalo je plulo nad staro katedralo. »Ko ustvarim veliko Italijo in ji priključim provinco starega Rima, takrat bo to ljudstvo srečno. Njegova plodovitost nas ne bo več vznemirjala. Ves sredozemski bazen bo italijanska oblast. Gibraltar, Suez, Dodekanez... Turki zaslužijo napad, ker se ga boje... Savoja, Donava... Tudi z Nemci se bomo še bojevali. Mogoče že po končani vojni. V severni Italiji bom koncentriral najboljše divizije... Gre za to, kdo bo koga unikal.«

Letalo je letelo proti Alpam. »Novi red v Evropi bo fašističen, ne nacističen!« je siknil duce in se pričel dvigati v sinji modrini, nehoti, da bi poudaril svojo misel. Prešlo mu je v kri, da se je šele v omotičnih višinah zavedel vse svoje moči in drznosti. Skozi okno kabine je zagledal obrise kamenitih skladov, mrtvih in poledenelih.

Ozrl se je proti zapadu. Zazdelo se mu je, da razloči gotski stolp milanskega Duoma v lahkih obrisih. »Leonardo da Vinci, velik si bil, genij italijanske rase, a vendar sirota v primeri z nami!«

Po zmagi bom strl kralja in to preketo plemstvo, ki ga pitam kakor koprune in ki je vse po vrsti vdano kralju in Angležem. Kakšen užitek bo, ko jim bom trgal insignije in jim pljuval v lica, ki se zdaj od sladkosti slinijo, kadar se mi klanjajo. Takrat bodo spregledali, kdo je kovačev sin.«

Senca je šinila preko ducejevega obličja. »Brez moči sem proti njim. Oni prasec, grof torinejski si je zdaj, ko smo izdali nakaznice, na debelo nakupil mila, da bi svojih tri tisoč pet sto cip opral. Kaj bo počel kilovec z njimi pri svojih letih?«

O, Italija, kako si gnila! Kaj bi bilo iz tebe, če se jaz ne bi bil rodil?«

»Če bi bil takrat, ko sem bil socialist, poznal italijansko buržoazijo tako otipljivo in stvarno in ne samo teoretski, po branju Karla Marxa, kot jo danes, bi bil izvedel tako krvavo revolucijo, proti kateri bi bila Leninova otroška burka.«

Nad Dolomiti je v velikem loku okrenil letalo proti Gorici... Pogledal je na uro. »15 ur 30 minut... Čez deset minut pristanem... Carso... Gorizia... Cas je, da starem te slovenske uši, ki grizejo moje plemenite vojake...«

Stalin je močnejši, kot smo slutili. — Hm... Mogoče kasneje? Komunizem na vzhodu, fašizem na zapadu. Oba proti Angliji... Bomo videli...«

Ob 15. uri 35 minut se je letalo dotaknilo zopet zemlje in drvelo proti hangarjem.

Zganili so se piloti, pritekli oficirji, se napehli kakor strune in sprožili desnice. Službojuči je duceju raportiral. V uniformi črnih straž je duce s trdimi koraki obšel postrojeno moštvo, sedel v limuzino in se odpeljal na kvesturo. Njegov prihod je bil napovedan za dvanajsto uro, on pa se je za tri ure zakasnili, ker se je nalašč dvignil kasneje in med premišljanjem dalj časa krožil po italijanskem nebu, kot je imel v načrtu.

Telefonj po kvesturi so zabrneli, a duce se je vozil z letališča s tako brzino, da je celo telefonski prehitel. Kvestor in naročeni generali in komisarji so se hiteli opravičljati, da bi bili nared. Duce je planil po stopnicah in kvestor je skoraj izlil celo steklenico kolonjske vode, ko si je v zadnjem trenutku hotel osvežiti zaspano lice.

Drhte je stal pred diktatorjem in ječljaj poročilo. »Je uper segel tudi sem?« Duce je prebadal kvestorja.

»Vaša svetlost, pozapri smo vse sumljive tipe, a ti ukrepi še ne zadostujejo.«

»Zapirajte neumljeno. Vse, razumete, vse!«

»Razumem, vaša svetlost. Ljudstvo drži z banditi, ki so pričeli prihajati preko meje.«

»Obveščem sem, da se tudi po teh gorah zbirajo.«

»Malenkostni primeri.«

»Ne olesujete, kvestor, moja obvestila so točna. Nobena cesta ni več varna — in to na našem, italijanskem Krašu.«

»Ostane italijanski, vaša svetlost, na veke vekov.«

Duce ga je ostro pogledal. »Ne potrebujem fraz. Orožje imate in ogenj. Stelajte, streljajte in požgajte! Da bodo ženske eplavile od strahu.«

hu. Naj občutijo rimsko roko! Z glavo, kvestor, odgovarjate, da ne bo fašistična čast dotaknjena.«

Kvestor se je globoko poklonil. »Kaj dela cerkev?« je vprašal duce po premoru.

»Njegova ekscelencija, škof Margotti, bi bil presrečen, če bi ga sprejeli.« Duce je zamahnil z roko. »Ne maram njegovega samostanskega smrada. Preveč se liže. Sporočite mu, da sem prejel njegov blagoslov in da upoštevam njegovo vdanost. S primernim besedilom, razumete. Bilj so vedno zahrbtni, a zdaj so vdanj kot nadležni čucki. Pignattj mi je sporočil, da se Vatikan zaveda, da je zagrešil veliko napak, toda papež misli in čuti bolj italijansko kakor vsak drug prelato... Je gospoda pripravljena?«

»Izvolite, vaša svetlost.«

Debele preproge niso ublažile trdih korakov, s katerimi je Mussolini hotel v starinsko, renesančno sejno dvorano.

Vrata so se odprla na stečaj; med podboji se je duce ustavil, preletel je z volovskimi očmi zbrane generale in komisarje, ki so ga v tišini, da se je slišalo brečanje muhe, strumno pozdravili po rimsko. Nato se je duce spet premaknil, naredil štiri važne korake in jim podajal roko: Ugu Cavalleriu, Ambrosiu Roatti, Robottiju, Grazioliju, Coturrijju, Piccinijju, De Blasijju.

Kvestor je ostal pri vratih in se hitro umaknil.

Pričelo se je poročanje in posvet. Roatta je podal situacijsko poročilo. — Vključitev ljubljanske pokrajine v rimski imperij ni izpolnila zaželenih pričakovanj. Katoliška stranka je sprva sodelovala. Consulta se je šla poklonit na Kvirinal. Po smrti znanega svetčenika Ehrlichja, ki je že pred vojno vodil pogajanja z našimi cerkvenimi krogi, so se katoliki nekam odvijali in se umaknili. Ne zaupajo več, češ da jim nudimo premajhno pomoč. Ustvarili so nekaj oddelkov MVAC za svojo obrambo, očitno in naravnost ne sodelujejo z nami. Poleg njih imamo še nacionaliste, ki jih vodi industrija. En del sodeluje z Mihajlovičem, a so še preslabotni, da bi poslali na teren svoje oddelke. Ponujajo se nam na vso moč, a pričakujejo, da bi mi podprli njihove finančne transakcije in bi jim izročili katoliške postojanke. Manjši del industrije podpira tudi komuniste, da bi se na vse strani zavaroval. Tretji so komunisti, ki edinj vodijo aktivno borbo. Imajo zaslabo v prebivalstvu, skupno jih cenimo na osem do deset tisoč — V reškem okrožju se bori kakih tisoč oseb, s katerimi sodeluje domače prebivalstvo. Na Hrvaškem zajema uporniško gibanje Gorski Kotar, Petrovo goro tja do Ogulina. Na starem ozemlju se opajajo bande v okolici Pazina, na Učki gori, Snežniku in Nanosu... Razmere v Črni gori in Dalmaciji so znane. Pavelič se očitno veže z Nemci in niti ne pošilja svojih oddelkov tja, kjer mi predlagamo skupne nastope. Mihajlovič ima na obe strani, a je videti, da tipa boljše zveze z Nemci...«

Vsi navzoči so napeto poslušali, le Mussolini je gledal proti zavešenim

oknom in opazoval samotno muho, ki je obletavala Graziolijevo glavo. »Ukrepiti?« je vprašal čez čas, ko je že nekaj časa vladala tišina.

Roatta se je ozrl na Robottija, ki je pričel z ostrim glasom: »Ker ne kaže, da bi odbijali katolike, homo sprejel njihovo sodelovanje kot koncesijo, ne da bi se s tem obvezali za bodočnost. Oborožili bomo tudi nacionaliste, kakor hitro bodo sestavili bojne oddelke.«

Vsa policija je postavljena pod vojaško oblast. Do konca maja sta prišli dve diviziji: Sardinski grenadirji in divizija Isonzo.

Divizija »Cacciatori« je odšla v Grosuplje.

Divizija »Macerata« je nastanjena v Kočevju! Duce je sunkovito okrenil glavo.

»Da, Visokost! Naše najboljšje divizije, njih junaštvo se že blesti med najhrabrejšimi imeni naše slavne armade.«

»In med najbolj tepenimi,« je siknil Mussolini in zapičil pogled v Robottija.

»Visokost misli na izgube v Ložu in v drugih praskah, v katerih so se oddelki slavnih divizij spopadli z banditi in se bili z elanom, ki bi ga lahko opisalo le D'Annunzijevo pero.«

»Gospod general, ljubše so mi odsekanje glave banditov kakor slavospevi pisunov.«

»Visokost, ofenziva se je pričela, načrti so temeljito premišljeni, v dobrem mesecu bo dežela pomešana. Sodelovala bo tudi naša drzna aviacija.«

Duce je ustavil generala in pogledal Graziolija, ki je takoj podal poročilo o političnem stanju.

Mussolini ga je prekinil že po prvih stavkih, ko je omenil odločbo o streljanju talcev. Vsi so umolknilj in napeto pričakovali ducejevih sentenc.

Diktator se je zravnil na stolu, jih premeril s pogledi in položil mesnato dlan na mizo.

»Gospoda, to ljudstvo nas ne bo nikoli ljubilo. To je vaš kompas!«

Minuta tišine. Ducejevi pogledi so se prestavljaj od enega do drugega. Ugo Cavalleri se je porogljivo smehljal, dokler ni izvil smehlja tudi granitnim potezam okoli ducejevih ust.

»Da, gospoda, to ljudstvo nas ne bo nikoli ljubilo, ker je prezaostalo, da bi znalo ceniti in spoštovati našo visoko kulturo. Ne nasedajte, če se nam sliči nekaj podrepanikov in se nekaj akademikov odzvalo našem blagorodnemu vabilu.«

Zdej je čas, da plemeniti rimski vojak opusti svojo človekoljubnost. Si deve rispondero co lili ferro e il fuoco. (Treba je odgovoriti z orožjem in ognjem). Neumljeno, kakor zna le rimski vojak.

PEKLENSKI KANJON V BORBI Z GRADITELJI JEZU

Na mejl med državama Idaho in Oregon v ZDA teče Katja reka skozi Peklenski kanjon, ki je s svojimi prepadnimi stenami izredno divjl. Zanj se zanimajo zato, ker bi bilo mogoče v njem zgraditi ogromen jez za hidrocentralo.

Kanjon je bolj globok kakor Veliki kanjon reke Colorado. Leta 1895 se je napolila skozen reka ekspedcija, ki pa ni nikamor prišla. Šest let pozneje je v njem izgubila druga ekspedcija tri moše in od tedaj je imel kanjon dolgo časa mir pred raziskovalci.

Četudi je kanjon divjl, ga raziskovalci in inženirji le občudujejo, ker ima vse fizikalne lastnosti za veliko gradnjo, ki bo lahko konkurirala Hooverovemu jezju glede višine in drznosti zamislj. Betonjski jez bo visok okrog 240 m, pri dnu debel okrog 220, a na vrhu okrog 15, od obale od obale bo meril njegov vrh okrog 580 m. Z maso okrog 6 milijonov kubičnih metrov bo po velikosti tretja betonjska zgradba na svetu.

Jez bo visok kot 70-nadstropni nebotičnik, vanj bodo vgradili 12.000.000 ton betona.

Gradnja bo zaposlila 6000 mož za šest do sedem let. Stroški bodo znesli okrog 330 milijonov dolarjev.

Hydrocentrala bo imela 900.000 kW in bo oskrbovala severozahod, ki mu primanjkuje električne energije. Pred začetkom del bo treba zgraditi do jezja ceste, ker je kraj nedostopen.

NOVO ZDRAVILO CHLOROMYCETIN

Leta 1947 je bila v Boliviji huda epidemija tifusa. To pot se je izkazal chloromycetin prvič kot uspešno zdravilo za bolezen, ki jo poznajo pod tem ali onim imenom prav v vsakem kotičku sveta. Prvi bolnik, ki je bil ozdravljen s chloromycetinom, je bil v bolivijanskem mestu Puerto Acosta. In sleer neki Gregorju Zalles.

11.000 km od tod proti severu se je pripravil na potovanje v Bolivijo dr. Payne. Član oddelka za klinična raziskovanja neke velike družbe. Vedel je za epidemijo v Boliviji, vedel je pa tudi to, da je sodeloval raziskovalni laboratorij njegove trdnice z univerzo Yale pri izdelavi novega zdravila, ki naj bi bilo uspešno tudi proti dotlej neozdravljivim boleznim, kakor n. pr. proti tifusu. Znanstveniki, ki so delali na tem problemu, so iz zemlje, ki so jo prinesli iz bližine Caracasa v Venezueli, izolirali neko novo plesen in iz te »chloromycetina.«

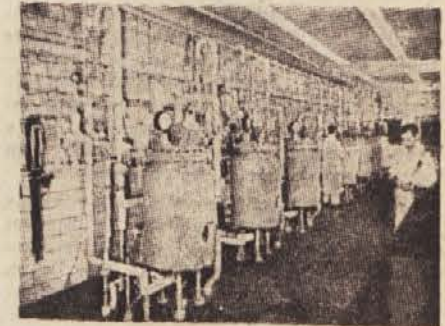
Zato je dr. Payne vzel s seboj v Bolivijo vso snov, ki je bila tedaj na razpolago, okrog 45 kg. To je bilo ravno dovolj za 22 pacientov, med katerimi je bil tudi Zalles. Puls je imel že zelo slab in temperatura samo 35, ko so mu dali prvo dozo, dve desetini grama »chloromycetina«. 40 minut pozneje je prošil za vodo, kar so bile po treh dneh njegova prve besede. V enem tednu je bil na nogah, smehljač se. Na podoben način je s pomočjo ostalega zdravila ozdravilo v presenetljivo kratkem času še 21 pacientov.

Trdnica, ki se je pečala z raziskovanji tega antibiotika, je odkrila, da deluje še proti nekaterim drugim, tifusu podobnim boleznim. In se je zato odločila za večjo produkcijo. V dveh desetletjih, odkar je prof. Aleksander Fleming izoliral penicilin iz plesni kruha, je postajalo zdravnikom in drugim znanstvenikom vse bolj jasno, da imajo veliko zdravilno moč nekatere kemične snovi, ki so jih dobili iz zemlje kot postranske produkte najnižjih bioloških edine na zemlji. Skoro vsak kubični centimeter zemeljske površine ima v sebi ogromno število nevarnih organizmov; mnogih ne moremo videti niti z mikroskopom. Ti organizmi se hranijo s živimi celicami rastlin

Življenje

in živali, kadar so pa v dovolj veliki koncentraciji, povzročajo lažje ali pa tudi smrtno nevarne bolezni.

Neki znanstvenik, ki je opazoval hitrost, s katero se množijo ti majhni paraziti, je izračunal, da bi iz ene same celice, če bi se razmnoževala brez zaprek, kmalu nastala kolonija, ki bi bila večja od znanega vesolja. Ker ti organizmi v svoji naravni sredini, zemlji, ne dosežejo niti približno

Osnovne kulture, pripravljene v laboratoriju, goje najprej v 180-litrskih tankih

tolikšne velikosti, so znanstveniki domnevali, da nekaj ovira njihovo razmnoževanje. Kmalu potem so odkrili, da je temu vzrok dobro »gospodarstvo matere narave.«

Kmalu potem, ko so Pasteur in drugi odkrili, da bacili povzročajo mnoge človeških, živalskih in rastlinskih bolezni, so ugotovili tudi to, da imajo bacili hudo sovražnike v obliki »mikrobnih antagonistov«. Ti bacili onemogočijo, če jih še ne uničijo. Kako se to zgodi, nam še ni znano. Mikrobnih antagonistov nekaj napravijo ali nekaj izločajo, kar onemogoči ali pa otežkoči bacilom sožitje z njimi.

Na koncu 19. stoletja so ugotovili mikrobiologi, da mnogi bolezenski organizmi, prepučeni sami sebi, v zemlji ne držijo dolgo. Ugotovili so tudi to, da večina bacilov — z nekaj važnimi izjemami — v navadni zemlji hitro izgine, medtem ko se v sterilizirani zemlji množijo. Tako so spoznali, da morajo biti v zemlji neka biološka sredstva, ki bacille napadajo in uničujejo.

Obstoj antibiotičnih snovi v zemlji so ugotovili že pred 75 leti; potem je pa njihova ogromna rešilna moč ostala neizkoriščena do najnovejšega časa. Dva antibiotika sta penicilin in streptomyceta.

OB ZAKLJUČKU DRAMSE SEZONE V LJUBLJANI

K DISKUSIJI O NAŠIH GLEDALISCIH

KULTURNI DROBIŽ

Novo Vercoresovo delo. Vercore, ki se nam je že v zbirki »Dei in svetloba« predstavil kot pisatelj globokih etičnih konfliktov, je hotel precizirati to svojo dominantno tematiko na teoretičen način v študiji Plus ou moins homme (Boli ali manj človek). S številnimi analizami hoče definirati bistvo tega, komur naj bi se reklo človek. Njegove analize segajo vse do primerov ljudi z živalsko brutalnostjo, kjer akcija nastopi v dejanjih ljudi z najnižimi umskimi zmoglostmi to, kar je za njih še človeško. Vercore postavlja apriorno definicijo človeka, ki naj bi veljala za vsakega, za kristjana, budista, materialista ali agnostika, za vse čase in kraje, za vsa franciška pravljaka kot za Michelangela ali Einsteina. Vercore dokazuje možnost etike, ki je imperativna in absolutna, neodvisna od ustaljenih moralnih in družbenih, zavisna le od kvalitete človeka samega.

Andersenova pravljica v filmu. V Parizu predvajajo češki barvni lutkovni film Slavice kitajskega cesarja, povzet po nesmrtni Andersenovi pravljici. Film je izdelal Jiri Trka, komentiral pa ga je Jean Cocteau. Predstave obiskujejo predvsem velike množice otrok.

Antigona v Comédie Française. Vsi pariški časopisi prinašajo obširna poročila o uprizoritvi Sofoklejeve Antigone v Comédie Française. Je to ena letošnja najboljša predstava. Vsi kritiki priznavajo, da se je gledališče lotilo dela z velikim in resnim prizadevanjem, da bi ponovilo duhovno veličino te antične drame. Iz uprizoritve izstopa avtoritativna moč pravice, ukloništev nenapisanim zakonom narave, redu, ki je vsekakor v pred kratkim je v grški miselnosti vsak umik nemogoč. Comédie Française se je skušala izvohati vsakršni interpretaciji, ki bi bila pobravna po kakršnem koli filozofskem sistemu, in je skušala le čim bolj popolne zajeti grškega duha.

Nova uprizoritev Grébanovega Pasalona v Parizu. V Parizu so igrali ta mesec veliko srednjeveško delo Mistré de Passion, ki ga je napisal leta 1432 notredamski kanonik Arnould Gréban. Kot že leta 1937, ko so ga davnili iz pozabe, je bil tudi tokrat uprizorjen pred velikim portalom cerkve Notre-Dame. Delo je po obsegu ogromno, ima 40.000 verzov (87 alik) in 3000 dim. Gréban je v njem združil vse svoje poznanje evangelijskih zgodb, legend, antičnih in mitoloških motivov. V pravem srednjeveškem duhu je zbral v njem vse tradicionalne figure od svetopisemskih oseb do hudča, kralje, višnje, vojskavce in celo antičnega kralja Edipa. Irične scene poleg komike in groza realizira. Tako predstavljata Grébanov Passion predvsem osebno in angelijsko dramatično. Letošnja uprizoritev v Parizu je bila ob večerih pri razsvetljavi žarometov in je privabila množice gledalcev.

Na mednarodnem festivalu sodobne glasbe, ki bo septembra v Benetkah, bo dirigiral znan komponist Igor Stravinski prvo izvedbo svoje nove opere »The Rake's Progress« (Napredek postopaka). O tem delu je bilo do sedaj še zelo malo objavljeno, dati vlada zanje veliko zanimanja. Znano je samo to, da je velika komponista in spisal lirika serija umetniških slik angleškega slikarja Hogartha. Te slike predstavljajo različne momente iz življenja nekoga gobavca. Libreto je napisal angleški pesnik W. H. Auden. Po prvi uprizoritvi v Benetkah bo ista opera uprizorjena še v Angliji, Švici, Franciji, Belgiji in ZDA.

Svilarški producent Lazar Wechsler je izdelal zanimiv film, ki nosi naslov »Tijer je jeppu«. Film pripoveduje o obinstvu vojaki, ki sestavljajo vojsko patrolo na Dunaju: o ameriškem, ruskem, francoskem in angleškem. Patrola naletí na mlado Dunajčanko v stiski. Njen mož je zbežal iz sovjetskega koncentracijskega taborišča. Zanimivo je, kako vsak član patrola drugače reagira na srečanje z mlado žensko, in pa dilema mlade ruskoga vojaka, ki je v filmu prav simpatična prikazen. Film so posneli v režiji noma na Dunaju v mednarodni coni v treh mesecih, ko Rusi tam niso imeli komande. Vsakdo govori v svojem jeziku.

Nova ameriška opera. Glavni osebni nove ameriške opere »Srijerje svetniki« skladatelja in libretista Thompsona sta sv. Ignacij Loyola in sv. Terezija. Svetniki govorijo o nedolžnih vprašanih življenja in sreče na zelo zločin način in brez pravega smisla. Njihove besede so pravzaprav samo za zvočni. Dejanje se odvija med monologi in dialogi, zbori in kratkimi orkestralnimi vložki. Glasba je kakor cerkvna in prehaja na jazz, ne da bi pri tem zanemarjala valček. V tej operi je nekaj opaznega, nekaj opretnega, nekaj filmskega in nekaj varietijskega. Zdi se, da je to škandal, vendar pa je v njej toliko duhovnih šal in je uprizorjena na tako histeričen način, da občinstvu kar uganja. »Hudil in dobi bog« je drama Jenny Paula Sartra, ki jo je letos igralo gledališče sv. Antona v Parizu. O njej so vse leto mnogo pisali pariški časopisi, objavili so pa tudi marsikak jekel članek. List »Opera« ne neumljeno napada. Posebnost te drama, pravi, je med drugim tudi v tem, da ima ogromno število silnih kratkih vlog. Mnogi znani igralci niso nikoli imeli tako malo truda, da bi se naučili svoj vlogi na pamet. Nekateri so lahko napisali na poštno dopisnico vse besedilo, ki so ga morali govoriti.

V berlinskem gledališču Varshovst, ki je namenjeno izključno vojaškim članom sovjetske kontrolne komisije, so štiri vrste sedežev. Za vojsake so navadno leseni stolci, za podoficirje in nižje oficirje naslonjači z rdečo prevleko, za višje oficirje naslonjači s prevleko iz modrega žametja in za generalne naslonjači, prevlečeni z belim brokatom.

Ko so slikarja Renoira vprašali, kako mora naslikati tako nežno rožnato barvo mesa, je baje odgovoril: »Jaz samo slikam, dokler se ne poloti želja, da bi ušlelpin. Potem vem, da sem zadel naravno barvo.«

Redni obiskovalec gledališča, ki ga ni vanje vodila moda, družbena konvencija ali zgolj radovednost, marveč resna, globoka težnja po umetniških doživetjih, po opoznanju resnice o življenju in človeku, hrepenenje po lepoti, tak gledalec si ob zaključku sezone postavlja vrsto vprašanj. Pretehtati hoče posamezne uprizoritve in se spomniti, katere so ga pretresele, ga s svojo idejo in problematiko notranje preorale, razvale, a z rešitvijo teh problemov pomirile in razčistile, katere so mu odkrile nove vrednote v svetu dobrega, resničnega in lepega, katere so ga navdušile in katere zopet razvedrile in sprostile. Posebej se hoče pomuditi pri tistih dramah, ki so mu pokazale strnjeno in umetniško prečteno danšnjost, življenje, ki ga sam živi, probleme, ki jim sam zaman išče rešitve in odgovora, ob vročinem razburjenju, v katerem je po takih večerih odhajal iz gledališča v svoja nadaljnja razglabljanja. Pokramljeti hoče z ljudmi, z liki iz teh uprizoritev ki so mu ostali živi, jasni in prijemljivi, ki so postali njegovi prijatelji in znanci. Razmisli hoče še enkrat o njihovi usodi, hotenju in delu, trpljenju in propadu ali zmagi. In končno: glavno, osnovno vprašanje, ki si ga sicer ne bo zastavil zavestno, ki pa v njem vendarle podzavestno, nejasno kljuje: Koliko je po umetniških doživetjih v gledališču postal etično višji, boljši, v koliko se je približal najvišjemu in sebi — človeku.

Za jasen odgovor na vsa ta vprašanja je gledališko občinstvo ob zaključku dramske sezone s SNG v nemajhni zadregi. Skorajda zaman brska po spominih za velikimi in močnimi umetniškimi doživetji in, ko poskuša pogledati v oči kateremu izmed ljudi, ki jih je v gledališču spoznalo in ki bodo živeli z njim in v njem vse dni, stoji pred njim veličastne figure iz prejšnjih sezon: Lear, Jerman, Edmont. Ne more se otresti vtisa, da je šlo v osrednjem dramskem gledališču vse neko povprečno, izhogeno pot. Res je: Aristotelova zahteva po katarzi, po očiščenju, ki naj ga tragedija izzove, je zastarela.

Bila bi čista eholastiška, danes, v docela drugih pogojih, v docela drugačni mentaliteti postavljati dramo in gledališču enako zahtevo, kajti najgloblje korenine Aristotelove misli so v religiozno značaju grškega gledališča. A vendarle: pretreti nas mora in misliti nam mora dati sleherna gledališka uprizoritve, kakor to zahtevamo od vsake umetniške ustvaritve, torej toliko boli od najbolj žive, življenju najbolj verne in neposredne: gledališke umetniške ustvaritve. In če je vti letošnje dramske sezone kot celote nekam hladen, neizrazit in monoton, si moramo odgovoriti na vprašanje, zakaj tak. Ali je vzrok v izboru uprizorjenih del, ali pri umetniškem osebu?

Gledališče je zapleten organizem. Temelj mu je smotrni izbor iz dramskega slostva, se pravi repertoar. Literaturo oživlja in oblikuje v nov umetniški organizem umetniško osebje: dramaturg, režiser, igralci, inscenator in kostumer. Ta novi organizem pa polno začne šele ob navzočnosti publike in ob njenem sodelovanju, ob sodoživljanju. Slednjico je element gledališča še kritika, ki je pravzaprav nekaka idealna publika. Ta delo umetnika analizira, razlaga in na ta način približuje preostomu delu občinstva, pa tudi vrednoti, usmerja (seveda le dobra kritika!) in končno te minljive umetne registre in ohranja zgodovini. Tako raste sleherna gledališče iz starih elementov: repertoarja, dela odreklih umetnikov, občinstva in kritike, in čim tesnejša, čim večja je njihova notranja povezanost, tem večji so njegovi uspehi.

Repertoar je temelj, hrbenica gledališkega ustvarjanja, zato leži na njegovih sestavljalcih največja odgovornost. Iz njega je razvidna ideološka smer, osnovna zamisel, težnja in hotenje kolektiva v neki sezoni. Ravnanje se mora seve po zmogljivosti igralkega zbora, po razpoložljivih delih in — ne nazadnje — po tehnični zmogljivosti odra. Okvirna zahteva slehernemu repertoarnemu načrtu pa bodi: življenjske sokove črpa vsako narodno gledališče iz večno živih del svetovne in domače klasične, da bi z umetniško potenco, pridobljeno ob teh

delih, z uspehom oživljalo sodobne, aktualne drame in to v prvi vrsti domače, nato tuje.

Stebri letošnjega dramskega repertoarja so bili trije klasični: Molière s »Ljudomrznikom« in dovršenem prevodu J. Vidmarja, Iv. Cankar z zelo uspešno in zlasti po scenografski plati drzno uprizorjenim »Pohujšanjem v dolini Sentflorjanski« in s ponovitvijo komedije »Za narodov blago« iz lanske sezone ter M. Krleža z »Vučjakom«. »Ljudomrznik« (režiser Skrbineš) je šel zaradi stilnih anahronizmov in stilne neenotnosti tako v inscenaciji kot v režiji preko odreklih desk precej neizrazito in tako sta bila pravzaprav edina tehtna gledališka dogodka iz klasičnega repertoarja »Pohujšanje v dolini Sentflorjanski« (režiser S. Jan) in »Vučjak« (režiser dr. B. Gavella), dasi je tudi ta zaradi bledeosti osrednje osebnosti Horvata in interpretaciji D. Bitenca — zapustil medlejši vtis, kakor bi ga, če bi uspelo Bitencu jasneje in impresivneje izklesati karakterni profil »domobranskega Hamleta«. H klasičnemu repertoarju bi mogli pristeti še ...

be, ki jih je s solidnim uspehom zrežiral F. Žizek, dalje Finžgarjevo »Razvalino življenja«, ki jo po režijski, inscenacijski in deloma igralski doganosti lahko postavimo ob Gavellovo režijo »Vučjaka« in pa — zaradi klasičnega Figarovega lika — deloma tudi Besumarchaisovega »Seviljskega brivca«, ki ga je dr. B. Gavella pretvoril v verigo komedijskih zamisli, v vrveč, sršec in premetavajoč se klobučji komike.

Obolosl slovenski dramatik je gledališču plačalo še s Kozakovim neučinkovitim »Profesorjem Klepcem« v režiji V. Skrbineš in s Kreftovimi na tezo pisanimi »Celjskimi grofi« v režiji samega avtorja. Z nadaljnjima dvema deloma je gledališče odprlo v svetovno dramatik: pod B. Jonsonovim imenom je uprizorilo Zweigovo renesančno komedijo »Volpone« v režiji S. Jana in F. G. Lorce »Dom Bernarde Albe«, dramo iz življenja španske žene, zakovane v verige tradicionalne konvencije (režiser V. Molka). Mimogrede: nejasno je, zakaj je Drama uprizorila »Volpone« pod imenom nepravga avtorja, ko je vendar razlika med B. Jonsonovo originalno komedijo in Zweigovo predelavo tolikšna, da gre tu za docela novo, izvorno umetniško delo. Poleg teh desetih premier je Drama ponovila še Goethejevega »Egmonta«, Cankarjevo komedijo »Za narodov blago«, Calderona de la Barce »Damo škrtaca«, Kraigherjevo »Školyko« in M. Pucove »Operacijo«. Skupno je bilo torej uprizorjenih 15 del, od tega deset premier in pet ponovitev. Sedem del, torej skoraj polovica, je slovenskih. To je glavna odlika letošnje repertoarja, saj je prvenstvena dolžnost Slovenskega narodnega gledališča, da uprizarja prav slovenske drame. Vendar je treba poudariti, da ni med njimi — če izvzamemo »Operacijo«, ki pa je že ponovitev — nobene domače novitete. Tu umetniškega vodstva seve ne zadene vsa krivda, saj ni mogoče na primer naprtiti odgovornosti za to, če je slovenska dramska muza toliko kot jalova. Vendar mi je znano, da je prešla Drama od začetka sezone vrsto novih dram v rokovpih, in morda bi se med njimi vendarle našlo delo, ki bi s popravki, ki naj bi jih pisal svetovni dramaturg, moglo na oder. Uprizoritev bi avtorju pokazala napake in slabe strani, ki bi jih tu lahko popravil, v naslednjih delih pa se jih izognil. Tu pa zopet trčimo ob vprašanje komornega odra, kjer bi v prvi vrsti mogli in morali eksperimentirati ter uprizarjati taka dela. A dokler ga ni (morda to funkcijo prevzame ljubljansko Mestno gledališče, ko končno začne z delom), je to dolžnost Drame SNG. Gledališča ni brez dobre dramatične, a dobre dramatične ni brez gledališča. Morda je prav maeohovsko odrajanje slovenskih avtorjev iz osrednjega domačega gledališča krivo, da po Cankariu še nimamo nadvprečnega dramskega pisca. Izoliran od SNG se nam ne bo rodil, ne bo mogel zrasti. Aishil, Sofoklej, Euripid, Shakespeare, Molière — da omenim samo nje — so rasli z gledališčem, v njem

in ob njem. Zato: deške naše Drame naj se odpro mladim, ki naj jim dramaturg in strokovnjaki Akademije za igralsko umetnost pomagajo z nasvetom in dejavnosti. — Da se vrnem k številkam! Ostale narodnosti so v repertoarju zastopane takole (upoštevam le premiere): en Hrvat, dva Francoza ter po en Španec, Norvežan in Nemec.

Skupno je bilo odigranih 247 predstav (lani 246), od tega 111 predstav »izvenc«, 69 »bonmajskih« in 67 zaključnih. Največ repriz so doživeli »Celjski grofi« (36), sledi jim »Pohujšanje v dolini Sentflorjanski« (34), dalje »Volpone« (24), »Ljudomrznik« (22) itd.

Repertoar ima dve resni pomanjkljivosti: iz njega ni mogoče razbrati nikake enotne, jasne, temeljne zamisli, kriterija, ki naj bi bil vodilo pri sestavi; vanj ni bilo vključeno niti eno domače ali tuje aktualno delo s sodobno tematiko. Zato je repertoar enostranski, odločno nepopoln. Manjka mu bistveni sestavni deli, postaja muzealno, arhivsko, saj niti najmanj ne posega v problematiko sodobnega človeškega tipanja in iskanja. Izolira se od težnih in problematike sodobnosti, kar pomeni, da se izolira od občinstva, ki v tej sodobnosti živi, jo soustvarja in se bori za novo družbeno ureditev. Vsaka doba ima svoje čisto specifične probleme in nobena doba jih ni imela več, kakor jih ima prav naša. Mimo njih bi gledališče ne smelo podobenim pogojem. Res, domače dramatične ni ali je slaba. Toda zakaj ni bila sprejeta v repertoar nobena moderna napredna angleška, francoska ali nemška drama? Zakaj ne prevedemo F. Wolfa, K. Zuckmayerja ali J. Priestleya? Hrvatje in Srbi imajo vrsto aktualnih dram. Zakaj ne uprizorimo M. Božiča ali Č. Minderoviča? — Tudi v gledališču je treba široko odpreti okno v svet, v njegova družbena trenja in razvoj, kakor se odraza v umetnosti, v našem primeru specialno v dramatik. Skratka: velik del krivde za blede, neizrazito sezono je prav v ekletičnem, nekako arhivskem, vse preveč obotavljajočem se in premalo pojumno sestavljenem repertoarju.

V kritikah se pogosto poudarja, da naša Drama nima enotnega igralskega stila, ker nima močne režiserske osebnosti, ki bi vtisnila ansamblu svoj pečat ter ga zila in zbila v organsko celoto. Zlasti v zadnjih letih se mnogo piše o slovenskem igralskem stilu. Mislim, da o specifično slovenskem igralskem stilu ni mogoče govoriti, kakor ni mogoče govoriti o specifičnem nemškem, ruskem ali francoskem stilu, marveč le o stilu določene gledališča ali določene dramatične: Molièrovo, Ibsenovo ali Brahmovem, Antoinovem itd. Specifičen igralski stil pa lahko zraste samo iz neke specifične dramatične. Brez Ibsena in nekakšnih naturalistov bi verjetno ne bilo Brahma, brez Tolstojca, Čehova, Gorkega in Ibsena ne Stanislavekega. S tem želim podpreti svojo misel, da je zahteva po nekakem slovenskem odrskem stilu jalova tako dolgo, dokler nimamo močne domače dramatične. Problem našega stila je za sedaj problem stila Cankarjevih dram in prav to je očitna, nesornna zgodovinska vloga uprizoritev zadnjih sezon v Janovi režiji.

Pojem stila v gledališču je mnogo bolj zapleten kot v ostalih umetnostnih panogah, saj gre tu za stil igralčevih izraznih sredstev (govora, mimike, kretnje, hoje), za stil inscenacije, za stil režije, za stil kostumov posebej in za stil uprizoritve kot celote. Če je stil celokupnost vseh izraznih značilnosti, trajen in enoten način izražanja, potem gre pri stilu gledališke predstave v prvi vrsti za to, da vsi — preprosto povedano — na enak način govorijo (ta »enako« seve ne pomeni monotonosti, marveč enotnost in enakost v tem smislu, da en igralec ne deklamira, drugi pa govori docela veskandne neprizdignjeno), da je njihova mimika, kretnja in hola vezana v enoten stilni okvir. Tu se namenoma omejujem le na igralca in puščam ob strani vprašanje stila v inscenaciji in kostumu ter vprašanje historičnih stilov, ker bi vse to ta pregled

razvleklo čez mero. — Seve, igralskevo govorenje, njegova mimika, gesta in hola so in smejo biti le zunanji izraz, le posledica psiholoških procesov v njem. Vkladati ta zunanji izraz notranjega življenja pri vseh igralcih v svojo celoto, v živo podobo, ki se dopolnjuje, razvija, zapleta in raste, ne da bi razbila meje enotnosti, se pravi zrežirati stilno enoto predstavo. Ob tej Brahmovi, Antoinovi in Stanislavekega tradiciji živi še danes zdravo jedro evropskega gledališča. In to osnovno stilno značilnost ima tudi naša Drama. Vernost življenju, tistemu polnemu, resničnemu in zapletenemu, ki naj ga gledališče v umetniški obliki podaja, ne more voditi v noben drug stil razen v psihološki realizem. Stvar trdega, neizprosnege dela, samokritičnost in študija režiserjev in igralcev pa je, da bo ta realizem z vsako predstavo globlji, iskrenjši, podan v zmerom več odtenkih, vse bolj prepričevalen in — življenjski.

Režiserji dr. B. Gavella kot gost, S. Jan in mladi V. Molka so v tej sezoni ponovno dokazali, da so dobri analitični človeške duševnosti, da znajo izgrebsti iz nje vse tiste skrite silnice, ki so igralcu važne za oblikovanje lika, za njegove odnose do drugih in za kompozicijo celote.

Ob vprašanju stila sem se obširneje zadržal, ker menim, da je to osrednje vprašanje vsakega gledališča. V stilnih anahronizmih, v premajhni psihološki pogljobljenosti, v površnosti, ostankih preživljenih stilov in neenakosti v besednem izrazu, v konvencionalnosti, šabloni in stereotipnosti kretnje, v vseh teh pomanjkljivostih, ki jih ni manjkalo v marsikateri predstavi letošnje sezone, ne vidim znamenj gledališke krize, o kateri se govori, marveč nuje spremeljalca elehernega razvoja, pri nekaterih članih ansambla posledico nenačrtnega, nesmotrnega in škodljivega preobremenjevanja, a pri nekaterih posledico še bolj škodljivega uradniškega površnega odnosa do dela in poklica. Vse te slabosti pa so seveda občutno krnile in kazile umetniške ustvaritve ansambla in tudi tu so vzroki za to, da uspeh sezone ni večil.

Vrzel za pokojnim Ivanom Levjarjem, za to široko, silovito, dejal bi, naravnost gigantsko človeško in igralsko naravo, katere glas je v tej sezoni zamrl, pa ga vendarle še zmeraj slisimo, za osebnostjo, ki je ni več med kulismi, pa jo vendarle še vsi nosimo v sebi, ta vrzel še zija. Življenje pa teče nesprej in delo se mora nadaljevati. Presenetljiv umetniški vzpon S. Potokarja in M. Furijana, ki odkrivata vedno nove globine v svojih karakternih likih, dalje razvoj M. Kacičeve, uspeh debutantk, absolventk Akademije za igralsko umetnost V. Grilove, H. Erjavčeve in D. Počkajev ter režijske delo mladega V. Molke so — med drugimi — najvidnejše manifestacije umetniške rasti in zorenja igralcev, novega režiserskega in igralskega naraščanja ter pomlajevanja našega dramskega gledališča sploh.

Se besedo o nesmotrnem preobremenjevanju posameznih igralcev! P. Kovič, karakterni igralec širokega formata, je nastopal letos v devetih predstavah od petnajstih. Skupno je igral v sezoni 158 večerov, kar pomeni, da je bil na odru najmanj vsak drugi večer in še več! Nič čudnega, če se ne more posvetiti študiju, se poglubljanju v vloge, če mu grozi nevarnost, da izspade v šablono, in če dopušča, da reprize »razpadejo«. In S Sever! V šestih predstavah je igral težke glavne vloge in bil na odru 153-krat. S. Potokar je sodeloval v sedmih predstavah in igral v sezoni 159-krat, M. Furijan 161-krat, M. Valič 163-krat, M. Kacičeva 113-krat, E. Kraljeva 112-krat, Juvanova (poleg profesure na Akademiji za igralsko umetnost!) 109-krat. Škodljive posledice tega preobremenjevanja so na dlani. Stvar umetniškega vodstva je, da se ob tem pojavu, ki ga kritika ugotavlja že nekaj let, zamisli in — ne le zamisli.

Težav in pomanjkljivosti, ki so hromile ali ovirale delo ansambla, je cela vrsta. Tu naj omenim le dve: tehnična zaostlost odreklih naprav in pomanjkljiva kritika. Medtem ko glede tehnične zaostlosti ni mogoče storiti drugega kot vztrajno se boriti za dodelitev potrebnega kredita, pa kaže v vprašanih gledaliških kritikah, da se je stvar premaknila z mrtve točke. Dva glavna razloga, da nismo imeli dobre gledališke kritike: abintena starejših izkušenih kritikov strokovnjakov in nerazgledanost, nezukčnost ter premajhna izobrazba mlajših piscev, ki so se lotevali tega dela, počasi odpadata. Razveseljivo je, da je razen dr. V. Kralja zopet spreporjavil eden izmed najbolj poklicanih, prvih slovenskih gledaliških kritikov — F. Albrecht (v »Ljubljanskem dnevniku«). Kar zadeva mlajše pisce, je jasno, da se niso mogli razviti v kritike čez noč. Jalovo je tudi upanje, da se more kritič usposobiti samo s teoretičnim študijem, pa naj dela še tako resno. Brez tesnega sožitja z gledališčem, z njegovim življenjem in delom, brez izkušenj, brez empirije, to se pravi brez rednega obiskovanja vseh jugoslovenskih in vsaj nekaterih inozemskih gledališč, se ne bo mogel povzpeti do dosledne analize, idejne jasnosti, pravilnega vrednotenja in suverene sodbe. Sele tedaj bo kritika postala sestavni del gledališča, sele tedaj bo namesto sovraštva in zagrinevanja živčne vojne med ustvarjalci in kritiki, kakor je vladala v tej sezoni, nastopilo iskreno, prijateljsko, medsebojno se oplajajoče razmerje.

Ker je »Ljudska pravica« redno objavljala poročila o premierah, nisem pokušal podati nadrobnege, sistematičnega pregleda sezone. Tudi nisem orisal razvojnega poti posameznih režiserjev, igralcev, inscenatorjev in kostumerke v sezoni, ker tega ne dopuščata prostor. Omejil sem se na nekaj splošnih načelnih pripomb. Naj bodo te misli na svoj način prispevek k prepotrebnii diskusiji o gledališču, ki jo je načela »Ljudska pravica« v zadnjih številkah.

Lojze Filipič

MALI UPORNIK

Nekaj mu je še manjkalo do dvanaestih let, z očetom in materjo je življal na nekje na Primorskem v samotni pod Crnim robom nad Osredkom. Rasel je kot plevel za plotom. Dolge, suhe noge in roke so mu gledale iz hlačnic in rokavov. Tovaršiji so ga zmerjali s »suho južno«. Imel je dolg nos, usta, ki so se lahko raztegnila do ušes, in lase skuštrane, kot da bi jih česala krasna burja. V teku pa je bil nagel kot malokdo. Sicer pa je pasel pod Crnim robom dve kozji, Rogučko in Lisko in poznal samo toliko sveta, kolikor ga je lahko pregledal s samotnih višin, kamor je zahajal.

Tak je bil Jerebov Tomažek, junak naše povesti.

Živeli so težko, saj so imeli samo toliko zemlje, da bi jo lahko v košu odnesel. Tako je večasih dejal njegov oče, ki so ga že pred vojsko fašisti zaprili; takrat je bilo za družinico posebnost težko. V dovzetno dušo se je zažrlo sovraštvo do fašistov.

Potem je prišla vojska, v dolino se je nateplo italijanskega vojaštva, da nikoli toliko. Ljudje so začeli šepetati o osvoboditvi, o partizanih in tudi Tomažek je tu in tam ujel kako besedo, pogovorjeno čisto tiho med očetom in materjo. Prav tako radovedno pa je prisluškoval daljnemu streljanju, ki se je zdaj pa zdaj oglašalo z bližnjih gor in gozdov in bilo včasih tudi čisto blizu. Kako si je želel, da bi videl te silne junake, ki so jim rekli partizani!

Toda mati ga takrat, kadar je kje bližje streljala, ni pustila na pašo. Seveda ne, saj bi se mu vendar lahko kaj zgodilo, fašisti so bili vedno bolj divji in, ko so se nekoč porazili umakali mimo, je nekdo kar tako ustrelil v hišo, da se je krogla zarila v steno.

Pozneje je Tomažek v gozdu našel na partizanov Danilo. Takrat je bil petkrat za kurirja.

Povest se začne nato odvijati vedno bolj napeto. V gozdu je bil ranjen partizan, ki ga je bilo treba spraviti na varno. Tega Tomažek sicer takoj ni zvedel, vendar je prav on pomagal bolničarki Dani, da mu je oskrbela varno ležišče. Pa bi znal držati partizansko konspiracijo celo pred lastno materjo, toda obraz mu je kričal resnico, čeprav so usta hotela molčati. Ranjeni partizan se zdravi potem prav v njihovi hiši. Zrelo in resno tehta njegov oče pomembno odločitev: odhod iz partizane. Odloči se in Tomažek mu v kletji pomaga izkopati puško. Okoli hiše voha izdajalec Peter Smuk. Oče odide v partizane, tudi ranjenca odnese — toda Smuk je nekaj izvolal kljub vsej previdnosti. Ko je Tomažek na pašo, hišo zažgo in Tomažek tudi matere, ki so jo zaprli, ne najde več. Celu njega samega fašisti odpeljejo v Prisoje v zapor, ga pretepejo — a on jim pobezne in s pomočjo aktivistke Zofke celo obvesti partizane o bližajočem se napadu. Mala četa partizanov se hitro znajde in fašistom za hrbtom vdra v same Prisoje,

osvobodi Tomažkovo mater — pa tudi Peter Smuk prejme zasluženo kazen. Vsa zgodba se srečno konča: oče in mati in sin so v gorah in v borbi. Njihova hiša je požgana, a nekdo je na napol porušeni zid napisal z rdečo bar-

Ilustracija Nikolaja Omerze k Bevkovi knjigi »Mali upornik«

vo in velikimi črkami: Krj smo dalj — svobode ne damo. Tomažek je bil nato kurir prav do konca vojne. Zdaj pa je že Tomažek in na partizanskem taboru se med zastavami veselo pozdravlja s

stariji tovariši: »Se si živ, raca na vodi! In stari partizan mu v šalji pravi tako kakor tisti fašist, ki ga je zmerjal in pretepel v Prisojeh: »Piccolo ribelle — mali upornik«. Bil je mali upornik, a vendar dovolj velik in dovolj močan, da je v tej veliki vojni skupaj s tovariši uzugal silno vojsko fašistov.

Ta mali upornik je povedal svojo povest pisatelju Francetu Bevku, ta pa nam je napisal knjigo. Morda je kako besedo, kakor sam pravi, po svoje zavil — a vendar je zgodba ostala ista in mogoče je ostal vedno sveži dih tistih težkih in velikih dni, ko so takšni preprosti ljudje, kakor je bil Tomažek oče, in takšni nadebudni fantje, kot je bil mali Tomažek, prišli za puške in šli tole velikega in močnega sovraga. Kajti zgodba, čeprav je videti preprosta in celo vsakdanja, ima vendar v sebi toliko življenja, mladostne sile in zagona, da bo ostala čudovito berilo še v tistih letih, ko bodo le stari lahko še pripovedovali: »Ko sem bil majhen, sem bil partizan...« — in še pozneje.

V zgodbi živijo le nekaj oseb, mala samotna vasiča in mimogrede se v njej oglašajo partizani. Zgodba ne posega v daljave, čez hribe in doline po vsej širni Sloveniji. Tudi ne zajema dolgih let krvavih borb in velikih spopadov. Vse skupaj se zgodi v nekaj dneh — pravzaprav gre samo za osnovno odločitev: gremo v partizane. In kakor opisuje povest — v primeri s širino takratnega dogajanja — pravzaprav le drobce in majhen dogodek, je vendar na njem neizbrisni pečat sile vsega našega ljudstva, ki je v pravem trenutku spoznalo svoj čas.

Zgodovinski roman Ilke Vaštetove

Novi, že pred meseci dotiskani zgodovinski roman Upor, s katerim prazni pisateljica Ilka Vaštetova v šestdesetletnico, je vsaj doslej pri kritikih našel na mlk. Molč vsekakor ni na mestu, saj gre za enega izmed redkih izvirnih tekstov v letošnjem letu, za zgodovinski roman, torej za prijetno spremembo v našem knjižnem repertoarju, in konec koncev za delo, katerega je pisateljica pripravljala z marljivim študijem obširnega zgodovinskega gradiva. Molč kaže tudi na dobršno mero neodgovornosti (morda je pri nekaterih posledica domišljave vzvišenosti, pri drugih pa mamlomarne neprizadevnosti), saj bi za novi slovenski roman lahko s pridom pridobili na širši krog bralcev, ki nikakor ne bi ostali razočarani. Čeprav bi namreč v delu našli vrsto pomankljivosti, bi morali priznati, da nikakor ni dolgočasno in nezanimivo, česar o marsikateri napišani stvari zadnjih let ne bi mogli trditi.

Ilka Vaštetova reeda ne sodi med osrednje osebnosti naše sodobne književnosti, vendar je njeno dokaj obširno slovensko delo zanimiva pojava. Vsekakor je za Zofko Kvedrovo druga slovenska žena, ki se je z vso reosnostjo lotila pripovedništva in se na tem slovenskem področju z lepim talentom in s solidnim pisateljskim znanjem tudi uveljavila. Čeprav je Vaštetovi sledila in ji sledi vrsta novih pripovednic, bi bržkone še dandanes med njimi odesla prvo mesto. Takšna trditve, ki ni pretirana, je več kot priznanje, saj ji ni bilo lahko med pionirji našega ženskega pripovedništva brez resnejše tradicije. — Vaštetova je že od vsega začetka prevzel zgodovinski in biografski roman, ki se je širil v evropski literaturi in je tudi pri nas v Tavčarjevem Izza kongresa dobil domovinsko pravico. Zasnova je obširno zgodovinsko trilogijo, ki je doslej še ni dokončala (izšla sta prvi del: Zaklad in Emoni in tretji: Mejaši), napisala je povest iz Valvazorjevih časov Vrazje dekle, največ uspeha pa je Vaštetova žela s svojim najboljšim romanom o Prešernu in s — sicer manj dovršeno — povestjo iz dni Ilirskih provinc, z Rožno devico. Posebnost njenega pisanja je, da je prva med slovenskimi pisateljici začela v večji meri v zgodovinskih delih odkrivati tudi našo kulturno in literarno preteklost. Vaštetova je prva prelila v roman Prešernovo življenje in njen Roman o Prešernu je še dandanes najbolj brani in priljubljeni tekst o pesnikovem življenju. Vaštetova se najraje vrača v prvo polovico XIX. stoletja, v zgodovinsko razgibano dobo Napoleonovih pohodov, Ilirskih provinc in Metternichovega absolutizma, v to kulturno in literarno bogato dobo prosvetljske misli in romantične čustvene zanos. Tudi njen novi roman za njema vsebino iz prvih let XIX. stoletja.

V novem romanu je pisateljica Ilka Vaštetova takšna, kakršna je v svojih najboljših delih. Njeno pisanje bi lahko krstili za solidno: ni previsoko niti prenizko. Vaštetova pripoveduje prijetno, zanimivo in privlačno, da ne utruja in ne dolgočasni. Njena pripoved teče po stari in uglašeni strugi romantično-realistične povesti, vendar s svojako živahnostjo in svežino. Neprijetno pripovedovanje ni nečisto z razsežno življenjsko problematiko, s tenkočutno psihologijo ali z reformatorskim moraliziranjem. Površnost je, preprosto, enostavno... vendar ne toliko, da bi postalo že plehko. Po vsem tem bi pričakovali, da bi Vaštetova naipretnje gradila samo zanimivo fabulo. Res je njena zgodba vselej močno v ospredju, vendar ni najbolj privlačna. Navadno je skonstruirana s preveč sentimentalnim odnosom do glavnega junaka (še rajši: junakinje), zapletena in razpletena je po starodobnih romantičnih zakonih. Tudi kompozicija in stil ne napravita trajnejšega vtisa! — V pisanju Ilke Vaštetove najbolj presenetljivo živopisane, razgibane, plastične drobne sličice, s katerimi — kakor bi sestavljala mozaik — polni zgodovinski okvir. Te sličice so neznatni zgodovinski zapiski, kar se da zanimivi že zaradi svoje starosti in le z velikim trudom in ljubeznijo izbrskani iz kronik, arhivov, analov, zemljiških, kretnih in mrljskih bukev; so živahne domiselne anekdote; so epretne sestavljeni drobci pozabljenega življenja, minulih običajev, ljudi in njihovih usod. S empatično, dovolj prožno in ne preveč drzno domišljijo tme Vaštetove suhe zgodovinske podatke oživili v živo pisane prizore in prepričljive dialoge iz nekdanje vsakdanosti. Takšna zanimiva, včasih že prav konglomeratska galerija znanih in neznanih podob iz preteklosti, ob katerih ne veš, kod nehuje zgodovinski vir in kje se začena vstek domišljije, sili privlačno ilustrira zunanjo podobo zgodovine, a z manjšim uspehom posega v njeno globljo vsebino.

Tudi v Uporu je treba omeniti na prvem mestu takšno anekdotično ilustracijo kosa slovenske preteklosti. Pod drobnimi, a skrbnimi potezami epretnega peresa lepo zaživi vsakdanja podoba Novega mesta iz leta 1808. Francozski okupatorji oblastno korakajo po glavnem trgu, njihov lepi general prireja po dolenskih gradovih imenitne plesse, domače plemstvo po salonih trepeta za svoje fevdalne pravice, podjetni meščani (Vaštetovi so se njihovi portreti pač najbolj, mestoma — na pr. njen daljni prednik Roman in usnarj Papež — mojstrsko posrečilo) množijo bogastvo s cvetočimi kupčijami, kmetje (celo do njih je zasvetil veliki francoski požar!) se upirajo tlaški, prosvetljenici in Ljubljanici (tudi v novi roman je Vaštetova vpletla našo kulturno preteklost) — Zois, Vodnik, Kopitar široko prosvetljsko misel... Rojstvo in smrt se srečujeta na ozkih novomeskih ulicah, pod sivimi oboki razpreda ljubezen svoje večne mreže, barviti prizori se prehitevajo, rahlo ekscitirani obraz sledi obrazu, bežno motivirana usoda usodi... Te prijetno popisane drobnarije, brez dvoma najboljši del romana, se zapletajo v dveh vozliščih: v zgodbi o lepi in nesrečni graščakinja izi Langerjevi in v pripravah na krvavo zadušeni upor proti francoski posadki leta 1808.

Fabulo o usodi lepe Ize, hčerke prosvetljenca in Zoisovega znanstvenega sodelavca Franca Pleška pl. Breckerfelda, je Vaštetova spleta s pretirano čustvenostjo. Romantična je veselejo, idealizirana do nevarnih meja, tragična usoda zaradi nepogolbljenega in psihološko precej poenostavljenega opisa izzveni sentimentalno. Slej ko prej se je romantična junakinja Iza rodila iz nevarne želje po kar se da simpatični (in ne življenjsko polnokrvni!) junakinji romana...

V kompoziciji drugega vozlišča — dogodkov okrog upora — se je čustveni odnos do snovi, (ki šele vzbuja Vaštetovi pravo ustvarjalno silo) usklajnil treznemu razumu in mestoma že suhim teoretičnim tezam. Upor meščanov in okoliških kmetov proti francoskim okupatorjem je razveljavilo avstrofilske plemstvo iz strahu pred izgubo fevdalnih pravic, a je iz tega strahu odgovorno udeležbo in pustilo zapeljane upornike krvaveti pred francoskimi topovi. Z malo znanim, socialno in politično dokaj zapletenim zgodovinskim dejanjem iz preteklosti je skušala Vaštetova globlje analizirati tudi družbeno strukturo svoje priljubljene dobe. Z neposrednim opisom dejanja se ji je to tudi marsikdaj posrečilo. Večino odstavkov je — žal — prenatrpala z nepotrebnim in mučnim tendencioznim komentiranjem in teoretiziranjem, ki se ne strah niti anahronističnega prisvajanja sodobnih gesel niti obrabljenih frazeologije (na pr. zaključni dialog!). Revolucionarnost kmetov in meščanov je po zadušeni revoluciji pač presplošna in nekam prehudo zavetna, zlasti še, ker ni v tekstu izdala plemstva niti prepričljivo dokazana. Da je plemstvo izetalo od upora, je v romanu namreč mnogo bolj kriv samo romantičen poseg pisateljice (kodliklet med izdajalcem Grošlom in kurkino Metko) v zgodovinsko zaporednost dogodkov.

Najbolj neprijetno je prepletanje obeh komponent z neutemeljenim in neverjetnim »jakobinstvom« graščakinje Ize. Saj je ona (med tolikimi!) pravzaprav edina, ki čudovito bistro in dosledno demokratično presoja politični in — socialni! — položaj. Njene suboparne izjave kakor: »Kdor je proti ljudstvu, je proti razvojnemu zakonu sveta...« kazijo romantični

lik (ki bi bil lahko po svoje živ) z neljubko papirnato bledico... Poonostavljeni in šablonskih meč bi našli pri natančnem pregledu še več. Med slabosti romana sodijo nekateri nerodno postavljeni prizori (na pr. začetni dialog z nenadnim prihodom Francozov), neoriginalni vložki (štorija o varljivih ključarici Klotildi), prazna mesta (zadeva s čevlji — sicer simpatičnega — profesorja Koščika), pregrobo tipiziranje (tudi Koptarja je nerodno slikati le s črnimi barvami)... Tudi jezik, z ozirom na posebnosti okvira romana, bi bil lahko bogatejši, morda narečno barvan in nekoliko starinski (čemu je dolensko narečje neločno uporabljeno samo na enem mestu?)

Prizor iz filma »Čistilci čevljev«

Vprašanje usode in vzgoje obubožane mladine postaja posebej pereče v vojni in v povojnih letih. Če je Chaplinov »The Kid« — »Pobič« — iz 1920. leta eden prvih pretresljivih filmskih odsevoj beže revnih otrok v družbi razkošno bogatih in do smrti lačnih in je dobilo vprašanje mladih izgublencev deset let kasneje svojevrsten izraz v filmu Nikolaja Ekka »Pot v življenje«, potem je po drugi vojni zaživela na filmskem platnu vrsta umetniških filmov raznih narodov, ki obravnavajo podobno vsebino: Nemci so izdelali »Nekje v Berlinu«, Avstrijci »Corono«, Švicarji ob sodelovanju igralcev različnih narodov in mednarodnega Rdečega križa »Zaznamenovane«, Béla Balzá je opozoril z »Nekje v Evropi«, s svojim prvim povojnim umetniškim filmom, na pereč problem vojnih sirot in prvi umetniški film države Izrael »Očetov dom« je posvečen usodi in bodočnosti osirotelih židovskih otrok.

»Sciuscia« se po snovi in osmvenem vprašanju ne razločuje od omenjenih knjižnih in filmskih del. Bistveno drugačen pa je po tem, kako se pleče njegova zgodba, kako avtor »Sciuscia«, režiser De

NIKO PIRNAT: PRISLUŠKOVALCI

(Spomin na okupirano Ljubljano)

Risbo je napravil pokojni Niko Pirnat v Gonorsu leta 1942 in je ena njegovih najlepših mojstrov in iz let italijanske internacije in ena najostrejših satir na ova- dustvo. Predstavlja gostilniško omizje s točilnico v ozadiju, na obrazih beremo nezaupanje vsakega do vseh, radovedni obrazi so napeti, obenem pa hitro bremen- briznost in si pri tem pohlepno pišejo v spomin sleherno izjavo svojih besed- nikov. Pristno vzdaje ljubljanske gostilne iz prvega leta italijanske okupacije! List je samo epizoda v umetnikovi vojni autobiografiji, rojen iz tegobne osebn- izkušnje in sijajno umetniško maščevanje nad preganjalci.

lik (ki bi bil lahko po svoje živ) z neljubko papirnato bledico...

Poonostavljeni in šablonskih meč bi našli pri natančnem pregledu še več. Med slabosti romana sodijo nekateri nerodno postavljeni prizori (na pr. začetni dialog z nenadnim prihodom Francozov), neoriginalni vložki (štorija o varljivih ključarici Klotildi), prazna mesta (zadeva s čevlji — sicer simpatičnega — profesorja Koščika), pregrobo tipiziranje (tudi Koptarja je nerodno slikati le s črnimi barvami)... Tudi jezik, z ozirom na posebnosti okvira romana, bi bil lahko bogatejši, morda narečno barvan in nekoliko starinski (čemu je dolensko narečje neločno uporabljeno samo na enem mestu?)

Umetniško šibkejša mesta vendarle ne morejo zasenčiti živahne, zanimive in moralno zdrave zgodovinske slike. Zgodovinski romani Ilke Vaštetove opravljajo svojevrstno, lepo poslanstvo, nekoliko podobno poslanstvu njihovih najbližjih junakov — prosvetljenecov. Med najširšim krogom bralcev budi zanimanje in veselje, vživajo spoštovanje in toplo ljubezen — enako ljubezni pisateljice — za naš rod in njegovo preteklost. Morda najlepši občutek, da knjiž- go bralci z veseljem in s pridom jemljejo v roke, bo Ilki Vaštetovi lahko tudi ob novem romanu zanesljivo prizna- nje!

Mitja Mejak

ČISTILCI ČEVLJEV („SCIUSCIA“)

Sica, »rešuje« svoj problem in kako ga filmsko oblikuje.

Proletarska družina brezposelnih beguncev Filipucci je, ki živi v eni tistih velikih stanovniških kasarn v drugem nadstropju III. C, nima ničesar dobrega pričakovati v neurejenih razmerah poražene Italije. Junak »Sciuscia«, nekaj sto dečkovo in deklic, čistilci čevljev, ki jih njihov odjemalci vojaki Johnyji kličejo »shoe — shine«, na kratko »sušča« — pob, fantje — tatuli in prekupčevalci, ne najdejo dela, ki bi jih »rešilo«, saj dela ni niti za odrasle. Vendar žive in sanjajo po svoje, skrbe zase, za starše in drug za drugega, izgubljajo čut za dobro in zlo, zaleže si belega jezdnega konja — simbol sreče in svobode... V lovu za zadnjimi točički padeta Giuseppe in Pasquale v roke »pravici« — otolipi, brezdusni, z akti zatrpni policiji, nato v ječo, pred sodišče in spet v ječo. In v močeh kaznilnici, ki je bila morda nekoč dvorec imenitnih renesančnih knezov, dopolnjujejo »vzgojitelje« nad mladi- mi jetniki, natrpami in po celicah, zločin ulice, zločin družbe. Ujeta v usodno mi- selnost in vladajoči red sodišča, policije in vzgojnega sistema v italijanski »pol- boljševalnici za mladoletne zločince«, ki mu daje svoj blagoslov ravnatelj s fa- šističnim pozdravom, se kakor v vrtin- častem tolnu pogreza v globlje. V pošastnem okolju vzgojiteljev s »trdni- mi živci«, v prostori rešetk, polžastih stopnic in železnih balkonov se celo plem- enita misel sprevrže v izjajo, ljubezen v smrtno sovraštvo in želja po življenju v uboj...

Sušče so brez neznanega, bogatega so- rodnika, ki bi jih ob koncu rešil, med njimi ni pedagoške osebnosti, ki bi ver- jela v to, da je »sušča« dober deček, in ki bi ga varno vodila v boljše življenje. O njihovi usodi odloča naključje propalega sveta, zagreneli uradniki in svolsi advokati Scardoneji z debelimi ustnica- mi. Sestradanim zločincem je dogodek filmska predstava, ki jo prireja izimeni- ta pobožna duhovnika v širokih klub- kih; toda namesto Tom Mixa ali gole Grete Garbo jim kažejo zmagoviti pohod Mac Arthurja nad Japonsko... Migotajo- ča luč granat na napetih obrazih za- učenih in navdušenih siromakov, bobna- nje topov in nazadnje požar, ki uniči film v tisti veliki starodavni dvoranji z oltar- jem in križem — vse je en sam simbol, krik in obžalje.

Režiser De Sica tedaj ne rešuje vpra- šanja vzgoje obubožane mladine v povoj- ni Italiji z romantičnim »happy-endom«. Kar je še lahko storil Diokens v svoji družbi, tega De Sica ne more več v de- mokristjanski De Gasperijevi Italiji. Zgodba, v kateri so osebe in dogodki izmišljeni, kakor pravijo avtorji filma za uvod, vodi neumiljeno in naravnost pošastno dosledno do uničujočega konec. Njegovi glavni junaki, svetli, mladi fan- tiči — sušče — tragično propadejo, ujeli med mlinске kamne strašnega povojnega »reda«. Edina pozitivna odrasla človeka sta Giuseppeva mati in mali vzgojitelj, svoje poštnje pa izraža mati z ome- gimi solzami in vzgojitelj s tem, da po smrti Napolitana prepusti mesto ne- komu z bolj »trdnimi živci«. De Sica ne vidi luči in njegovo srce ne sluti zarje jutrišnjega dne. In vsem, ki mu očitajo, da prikazuje življenje bolj črno, kakor je v resnici, bi ugnelj odgovoriti z besed- ma našega Cankarja iz »Bele krizan- teme«:

»Narodu kažem, kako je majhen, kako je malodušen, kako tava brez volje in brez cilja; kažem mu gorjijo brezmetel- nosti, češčenje hinavštine, slavo laži, zato

da se predrami, da spozna, kdo in kje da je, ter da pogleda v prihodnost. Ali nisem pel o žalosti, ker je bilo v mojem sru prenehanje po veselju? Slikal sem noč, vso pusto in sivo, polno sramote in bridkosti, da bi oko tem silneje zakopne- lo po čisti luči. Zato je bila moja beseda, kakor je bila trda in težka, vsa polna upanja in vere. Iz noči in močvirja je bil v nebeske daljine uprt moj pogled — vi pa ste me razglasiili za pesimista!»

Tako pripoveduje mojster De Sica o usodi mladih sirot nevljudi, brez ob- sojajočega ogorčenja, skoraj skopo in za- držano, vendar neumiljeno logično in skovita smrt družbi, v kateri se otroci v množicah spreprtajo v zločince. Hkrati oblikuje svojo močno življenjsko vsebino z velikim talentom in znanjem, s sred- stvi filmskega novega realizma. Če ozna- čuje strujo novega realizma v Italiji aktu- alna družbena vsebina in ustrezna oblika, ki temelji na bogastvu italijanske upo- dablajoče in gledališke kulture ter na svojevrstnih značilnostih italijanskih ljudi in pokrajine, potem je »Sciuscia« po vse- bin i obliki hkrati vzoren primer novo- realističnega filma. V njem zažive sklad- no, novo filmsko življenje ljudi in okolje, v katerem žive, ljudje z ulic, jet- nišnice in palač, svojevrstne arhitekture stavb in notranjščine prostorov, starinsko opravljene sodniki, karabinerji in vzgoji- telji »v civilu«... De Sica oblikuje svojo zgodbo z bogatimi barvnimi odtenki, ki jih jemlje okolju, iz katerega izbira zna- čilne epizode, da z njimi osvetljeje, po- glablja ter opravičuje potek poglavitnega dogajanja. Svojevratno gradajo filmskih podob mu narekuje ravnanje ljudi in predvsem likovno okolje, v katerem se zgodba odigrava, ki pa ga izbira ustrezno težki, močni vsebini. Tako prikazuje na primer čistilcem čevljev svet z njihovega zornega kota, ki sega Johnyju komaj do kolen, dvoranu jetnišnice preplavljajo pra- meni rešetkaste svetlobe in »Vesti iz svob- odnega sveta« dojemamo po svetlobi, ki migota na zgnetenih telesh in obrazih mladih gledalcev. Posebnost De Sicovega dela je v tem, da nastopajo v njegovih filmih neigranci. Čeprav ta prijem ni v filmu niti nov in ni niti bistven za novo- realistična dela, ima velik uspeh, toda je v primeru, če obvlada režiser dvakrat težavno delo z neukimi igralci pred film- sko kamero.

»Sciuscia« je tako redki povojni »ne- komercialni« film. Izdelan je brez namena, da bi »zabavale« gledalce, in brez špekulacije, da bi z njim čim več zaslu- žili. Vendar je prodril široko v svet. Zma- gal je s pomembno vsebino, z iskrenim pripovedovanjem, zmagal je s sijajno umetniško obliko. Režiser De Sica ni plačal z njim davka časa in družbi, v kateri je ustvaril svojo mojstrovino; na- sprotno, »Sciuscia« je izdelal iz ogorčene opozitje do veljavnih razmer, in namesto da bi stregel želji po zabavi, po kateri baje hlepajo milijoni po vojni utrujenih gledalcev, je postavil pred družbo zrealo, v katerem gleda svoj pošastni, spačeni in tragični obraz. Tako je tudi po svoji iskrenosti in pogumu De Sica eden izmed največjih sodobnih filmskih mojstrov na svetu. V razliko od večine drugih filmov, ki obravnavajo temne strani življenja. De Sica že s »Tatovi kolese« ne kuži zdrave misli in ne žali čuta za pristno ter naravno; prav tako tudi snovi, ki jo obravnava v »Sciuscia«, ne zlorablja v to, da bi z naslado razgaljal pred gledalec družbeno in človeško bedo, da bi kle- vetal ljudi. In tudi v tem je velika odlika vsebinsko oblikovno doznane De Sicovega dela, ki ga gledamo — sicer z neka- leti zamude — tudi pri nas.

Franc Brenk

NOVOSTI NAŠEGA KNJIŽNEGA TRGA

SLOVENIJA

Denis Diderot: Izbrana dela. Izdala Can- karjeva založba, Ljubljana 1951. Strani 628. O življenju in delu Diderota je napisal ob- širen uvod Eli Finci. Pavle Jacar je prevedel leposlovni deli »Fatalist Jacques in njegov gospodar« in »Rameaujev nečak«, nakar sledijo najpomembnejša filozofska dela »Pogo- vor med D'Alembertom in Diderotom«, »D'Alembertove sanje«, »Nadaljevanje pogo- vora«, »Pismo o slepih tistim, ki vidijo« in »Dodatki« prejšnjemu pismu. Na koncu so za razumevanje sodane stvarne opombe.

Seghers Anna: Sedmi kriz. Roman. Po- slovenščina Silvestra Štrani. Založila slovenski knjižni zavod, Ljubljana 1951. (z letnico 1950). Strani 336. Pisateljica opisuje v romanu, ki je doživel velik uspeh tudi v filmu, začetke ilegalega gibanja med nemškimi delavstvom v dobi nacizma.

Cervantes: Zgledne novele. Poslovenil Anton Debeljak, Založila Slovenski knjižni zavod, Ljubljana 1951. Strani 478. »Novelas ejemplares« so klasično delo ne samo špan- ske, ampak tudi evropske literature. Štori je leta 1920 izdal tri novele, zdaj je v De- beljakovem prevodu izšlo vseh enajst.

L. N. Tolstoj: Spomini na mlada leta. Trilogija: Otok — Deček — Mladenič. Pre- vedel Severin Štrani. Založila Mladinska knji- ževna založba, Ljubljana 1951. Strani 498. Delo je avto- biografskega značaja in se uvršča kot eno najpomembnejših del izpovedi velikih pisat- eljev (Gorkoga trilogija, Nexojeva »Otroka leta« itd.), ki pomagajo spoznavati otrokovo duševnost.

Pavel Kruauer: Potovanje po nebu. Knjižnica Priroda in ljudje. Založila Mla- dinska književna založba, Ljubljana 1951. Strani 144. Kramljanja o astronomiji.

Tancik-Volk-Krajcar: Preiskava, gonjenje in apanovanje zemlje. Založila Kmečka knji- ževna založba, Ljubljana 1951. Strani 64. Ing. Ruđi Tancik piše o preiskavi zemlje in nadrtnem kontrolnem gonjenju na posestvih social- ističnega sektorja. Ing. Slavko Volk razpravlja o tehniki uporabe umetnih gnojil. Ing. Ivo Kranjc poroča o dosežanih izkušnjah apanovanja (kalcifikacije) zemlje v Sloveniji. Priloženi je deset grafikonov o kalcifikaciji zemlje v Sloveniji.

Razgledi, št. 6, leto IV. Trst. Nikolaj Persić piše »O sodobni italijanski prozi«. Rade Pregrac o »Moskovskem Hudožestven- nem teatru«. Boris Pahor nadaljuje »Pre- vratno jesen«. Dora Gruden objavlja več pesmi. Umetniški priloge Sedela, Filona, Debenjaska, Toneta Kralja in Mihelca.

Borec, št. 7, leto III. Glasilo glavnega odbora Zveze borcev NOV Slovenije. Številka je posvečena dnevu vstaje slovenskega naroda — 22. juliju. Uvodna beseda je na- pisal Miha Marinko. Tomo Brejc opisuje prvi deli NOV na Gorenjskem. Sodelujejo še Hamner Komolj, Juvančič, Primožič, Greif, Krese in Dakl.

SRBIJA

Beograjska »Prosveta« je izdala obsežen roman iz narodnoosvobodilne borbe Dobrice Costić »Daleki svet«. — Desanka Maksimović je izdala novo pesniško zbirko »Otač- bino tu sam«. — Izšla je zbirka povesti Miodraga Borisavljevića »Vukovic«. — Bogdan Čiplić je prevedel iz madžarsčine Josze- fa Debrečenića »Hladni krematorijum«, ro- man taborišča groze Auschwitz ali Osvet- lica, kakor pravi podnaslov. — Nedelj in življenjsko sta prevedla Shakespearovo tra- gedijo »Romio i Džulietta«.

Založba »Rad« v Beogradu je izdala za- minski roman »Nasolje bez sumca«, ki ga je napisal Japonec Naoki Tanaka. Prvič je izhajal kot podlistek leta 1929 v japonskem časopisu »Senki« (Jurijina zaslava), organu revolucionarnih proletarskih pisateljev Ja- ponske. Knjiga popisuje veliko stavko v ti- skarni Kiodo leta 1928 in je bila vsaj zato, ker je bila prvič prikazana japonska prole- tarska stvarnost v ostri svetlobi socialne kritike. Tokunaga je bil sam delavec v ti- skarni in je v svoji knjigi razpravljal o njenih razmer, v katerih še dandanes živi japo- ski delavec. Tokunaga je tudi danes v prvih vrstah zavednih borcev delavskega razreda Japonske. Njegovi poslednji deli sta »Kra- stača« in »Na predvečer kapitulacije«.

Matica srpska v Novem Sadu je izdala živana Milisavaca »Iz književnog i kultur- nog života« in pesniško zbirko Ivana Ivanji- ja »Smeštak pod takom razno«.

HRVATSKA

Zagrebska »Zora« je izdala v Mali bi- blioteki kot 98. zvezek Prežihovega Vranca »Glas rade« v slovenski »Svetlosti«. Od Ko- telja do Belih voda. Delo je prevedel znani prevajalec iz slovensčine Ladislav Zimbek- čigar zaslug je, da lahko Hrvati v svojem jeziku hero že lepo vrsto slovenskih klasi- kov. V opombi se mu je pripetila neljuba pomota, ko pravi, da se je običaj ustoliče- vanja vojvod obdržal vse do leta 1914 (pra- vilno 1414). Glavno mesto province Norik je bilo Virunum in ne Virinum. Marsikoga bi lahko zavedlo, ko bere o »slobodni seljaški vlasteli«, da bi mislil, da je to slovensko plemstvo, vtem ko so bili to kmetje svobod- najaki. Biografijo Vranca je s toplimi besedami napisal Tone Potokar. — Desletnici vstaje jugoslovenskih narodov je posvečena zbirka pesmi urednika Črnogorske leposlov- ne revije »Stvaranje« Mirka Banjevića ne razlikuje. Hrvati so se za zdaj začeli pripravljati za stoto obletnico Heine- jeve smrti (1956). Tako je Ivo Hergušić iz- dal izbor Heinejeve »Pozivje«, ki ji bo v kratkem sledila knjiga »Proze«. Po Nazorju (1932) in Gottlibu (1936) je to tretji in naj- obširnejši izbor, saj obsega 86 pesmi, ki jih je prevedlo 15 avtorjev. Urednik zbirke sam pravi, da je izbor nepopoln, ker manjkajo nekateri najpomembnejši Heinejevski pesmi. Želeli bi, da bi za slovensko tiskovno javnost dobili vsaj v glavnih obrih pesniško po- dobo tega velikega nemškega duha. O pesni- ku je napisal v hrvaški izdaji urednik Hergušić tudi daljšo študijo. — V zbirki »Strani pisce« je izšel prevod znanega roma- na naprednega nemškega pisatelja Heinri- cha Mann »Velika stvar«. Slovenci smo ga dobili leta 1938, dve leti po izidu originala. Cankarjeva založba bo v kratkem izdala v slovenski njegov najbolj znani roman iz trilogije vilmovske Nemčije »Področje« Heinrich Mann spada med tiste predstavni- ke naprednega evropskega duha, ki so po- gumno obodili razkrajajoče se meščansko družbo in hkrati izpovedovali vero v boljše svet.

Založništvo podjetje »Glas rade« priprav- lja komedijo Slavka Kolarja »Politiška ve- čera«. Kusana ješka komedija »Savjetnik na dlanji«, dramo Matije Poljakovića »Sveti- nalčije« in Mirje Pucove »Svijet bez krize«.

»Novo pokolenje« v Zagrebu pripravila roman Mirka Božića, pesniško zbirko Gu- stava Krkleca in izbor povesti Novaka Si- mčevića.

Matica hrvaška v Zagrebu je izdala ro- man Stefana Žeromskega »Vjetar s mora« v prevodu Julija Benešića.

»Novo pokolenje« v Zagrebu je izdalo A. Dikovskega »Podvizki smjeli« in v prevodu Krunoslava Ilića in knjižice starega slavoskega humorja »Sijaci« Vilima Kor- jacića.

Zagrebska »Prosvjeta« je izdala zbornik »Vuk Karadžić« z izborom Vukovih zgo- dovinških spisov.

BOSNA IN HERCEGOVINA

»Pitanja savremenog književnog jezika«, knjiga II. zvezek I. organa Instituta za sa- vremeni jezik. Med drugim so objavljene članki A. Belica »Jezik i mišljenje«, S. Živ- kovića »Problemi savremenog književnog jezika«, M. Dječevića »Društveno-političke tendencije u borbaoma oko srpskog književ- nog jezika«.

Sarajevska založba »Svjetlost« je v zad- njem času izdala daljšo prozo iz narodno- osvobodilne borbe Draga Mažara »Dva ku- rira« dalje knjige: Miroslav Djordjević »Članci drame«, Konstantin Jireček »Trgo- vinski trgovci«, rudnici u Bosni i Srbiji u srednjem vijeku«, Braća Karić »Svjetlost« u pozorišna djela I. in II. Ivan Jovan- ović »Zmaj« »Tri hajduka«, Ivan Cankar »Martin Kačur«.

„PARTIZANSKI ZAKON“ — POMEMBEN DOKUMENT VSTAJE

Partizanski zakon

Čl. 1. Partizanski oddelki so sestavljeni iz prostovoljcev-partizanov, ki se hočejo v roki, boriti za velike osvobodilne cilje slovenskega naroda, proti jarmu okupatorskih fašističnih tlačiteljev za pravice delovnega ljudstva. Tesno povezani s slovenskimi ljudskimi množicami in vsemi narodi, ki se bore proti fašističnim razbojnikom, naslanjajoč se operativno na vojaško akcijo slavne Delavske Rdeče Armade Sovjetske zveze-partizani ne bodo odložili orožja preje, dokler ne bodo uresničeni cilji, zaradi katerih so se orožja lotili.

Čl. 2. V partizanske oddelke vstopa lahko vsak, ne glede na politično in versko prepričanje ali nacionalno pripadnost, ki sprejme te cilje, ki je v moralnem pogledu neodmaževan, ki sprejema »partizanski zakon« in kogar potrdi partizanska naborna komisija. Vstop v partizanski oddelak pomeni, da je partizan vse svoje sile in svoje življenje posvetil osvobodilni stvari slovenskega naroda in delovnega ljudstva.

Čl. 1. Partizanski oddelki so sestavljeni iz prostovoljcev-partizanov, ki se hočejo v roki, boriti za velike osvobodilne cilje slovenskega naroda, proti jarmu okupatorskih fašističnih tlačiteljev za pravice delovnega ljudstva. Tesno povezani s slovenskimi ljudskimi množicami in vsemi narodi, ki se bore proti fašističnim razbojnikom, naslanjajoč se operativno na vojaško akcijo slavne Delavske Rdeče Armade Sovjetske zveze — partizani ne bodo odložili orožja preje, dokler ne bodo uresničeni cilji, zaradi katerih so se orožja lotili.

Čl. 2. V partizanske oddelke vstopa lahko vsak, ne glede na politično in versko prepričanje ali nacionalno pripadnost, ki sprejme te cilje, ki je v moralnem pogledu neodmaževan, ki sprejema »partizanski zakon« in kogar potrdi partizanska naborna komisija. Vstop v partizanski oddelak pomeni, da je partizan vse svoje sile in svoje življenje posvetil osvobodilni stvari slovenskega naroda in delovnega ljudstva.

Čl. 3. Vrhšenje partizanskih dolžnosti traja do popolne zmage osvobodilne borbe slovenskega naroda. Samo bolezen ali smrt lahko osvobodijo partizana njegove revolucionarne partizanske dolžnosti. Pri vstopu v partizanski oddelak položi partizan prispego. Pri vstopu naj bo partizan čimbolje opremljen z obleko, čevlji, perhom, odejo, s hrano za teden dni, po možnosti orožjem. Imeti mora po možnosti potrebne zemljevide, kompase, daljnogled, najnujniji sanitetni material in druge potrebščine.

Čl. 4. Partizanskim oddelkom so namenjene odgovorne in težke naloge. Za te naloge se mora sleherni partizan v teku borbe vsakodnevno pripravljati in izpolnjevati strokovno, politično, telesno in duševno, da bi se vzgojil dober bореc, ki bo prenesel najtežje telesne in duševne napore. Vzgoja naj se vrši osebno po poveljniku in političnem komisarju, na drugi strani pa v živi medsebojni tovariški pomoči partizanov samih. Partizani morajo brez ugovora izvršiti vse ukrepe in vaje, ki jih smatra poveljnik za potrebne za vzgojo partizanov.

DOLŽNOSTI IN PRAVICE PARTIZANOV

1. Partizan mora imeti čvrst značaj, iskren mora biti nasproti poveljniku in tovarišem, globoko vdan osvobodilni stvari slovenskega naroda in delovnega ljudstva, potrpečljiv ter poln samoboladana v vsakdanjih naporih, biti mora hraber, inicijativen, hladnokrvn, odločen v borbi s sovražnikom, skromen, nesebičen in tovariški v razmerju do svojih bojnih tovarišev.

Disciplina je glavna partizanska dolžnost, ker brez nje ni mogoče uresničiti nobenega dejanja. Naložena povelja se morajo takoj in brezpogojno izvršiti. Ako partizan naloženo povelje ni razumljivo, naj prosí poveljnika za pojasnilo, nakar naj povelje takoj in v celoti izvrši. Partizanska disciplina je prostovoljna in zgrojena na zavesti, da brez njenega železnega izpolnjevanja ni mogoče zmagovito dokončati osvobodilnega dela. Izhajati mora iz zupanja in sodelovanja, a ne iz strahu pred kaznijo.

Disciplina v borbi vzdržuje red in enotnost dejstva, ki temelji na vzajemnem tovariškem zaupanju, tako da je poveljnik brez skrbi, da se njegove zapovedi izvršujejo po naj naletijo na kakršne koli težave in ovire.

Disciplina v streljanju daje dejstvom orožja in taktičnim ukrepom svojo vrednost ter zagotavlja koristno trošenje municije.

2. Vsakemu partizanu mora čut dolžnosti kazati pot pri izvrševanju težkih nalog. Izvrševati mora svojo dolžnost zavestno in požrtvovalno z veseljem in ponosom, v jasnem prepričanju, da vrši veliko, pravično, revolucionarno delo, ki mora postati najslavnější stvar v zgodovini slovenskega naroda. Posebno natančen in vesten mora biti pri vršenju stražarskih dolžnosti ponoči in na bojišču.

3. Partizan ne sprejme nobenih osebnih materialnih nagrad. Notranja zavest in prepričanje, da se bori za svoj narod in delovno ljudstvo je tista gonilna sila, ki ga žene da vrši požrtvovalno in nesebično svojo težko službo. Ljubezen in polpora ljudskih množic sta mu najvišja nagrada.

4. Partizan ne sme v borbi ali drugače pustiti svojega tovariša ali poveljnika če se ta nahaja v težkem položaju, če je napaden ali ranjen. Partizan mora s treznostjo in premišljenostjo do skrajnosti varovati svoje življenje in življenje svojih tovarišev ter poveljnika.

5. Partizan mora varovati svojo čast in čast osvobodilne partizanske jedinice.

Ne sme se pregrešiti in omadeževati z dejanji nasilja nad delovnim ljudstvom — ne glede na politično in nacionalno pripadnost. Partizan ne sme svojevoljno posegati v imovino delovnega ljudstva in če je potrebno mora tudi s smrtno kaznijo kaznovati vse poizkuse razbojniških napadov ali tatvine s strani neodgovornih elementov, ki bi se morebiti pojavili. Partizan mora biti najnesebičnejši zaščitnik delovnega človeka.

6. Partizan mora dostojno ravnati z ranjenim ali ujetim sovražnikom, prepričati ga o pravičnosti partizanske borbe.

7. Partizan mora tako in kritično postaviti pred poveljnika in tovariše vsak pojav razdiranja partizanske discipline ali rušenja partizanske časti v svojem oddelku.

8. Če se mora partizanska enota iz kakršnikoli objektivnih razlogov razkropiti, je prva dolžnost partizana, da se javi pri prvi sosedni jedinici ali pa pri prvem poveljniku partizanov in javi zakaj se je njegova jedinica razkropila.

9. Partizan mora varovati tajnost povelj, navodil in načrtov svoje jedinice, zlasti se če pade v roke sovražniku, kajti s tem bo ne le onemogočil sovražniku vpogled v načrte in namene bojevnikov za osvobodilne cilje slovenskega naroda in delovnega ljudstva.

10. Vsak partizan ima pravico prošnje in pritožbe preko svojega neposrednega starešine. Starešine so dolžni prošnjo ali pritožbo rešiti ali jih poslati v rešitev nadrejenim poveljstvom.

11. Vsak partizan se mora v slučaju bolezni ali poškodbe javiti pri določenem zdravniku. Zdravnik mora partizana takoj pregledati in izvršiti potrebne ukrepe.

12. Partizan ne sme izliti verskega čuta svojega tovariša-vernika, ki bo prav tako, kakor ostali partizani izrval vse svoje sile osvobodilni stvari slovenskega naroda.

Čl. 6. Partizanska prisega se glasi takole:

Jaz, partizan osvobodilne ljudske armade slovenskega naroda, ki se ob boku slavne Delavske — Kmečke — Rdeče Armade SOVJETSKE ZVEZE ter vseh ostalih za svobodo se borečih narodov borim za osvoboditev in združitve slovenskega naroda, za bratstvo in mir med narodi in med ljudmi, za srečnejšo bodočnost delovnega ljudstva,

prisegam pred svojim narodom in svojimi sobojniki:

da bom oddal vse svoje sile in vse svoje sposobnosti osvobodilni stvari slovenskega naroda, delovnega ljudstva ter vsega naprednega in svobodoljubnega človeštva v sveti vojni proti fašističnim tlačiteljem in barbarom;

da ne bom zapustil partizanskih vrst, v katere sem prostovoljno in zavestno vstopil, in ne odložil orožja do popolne zmage nad fašističnimi okupatorji do popolnega uresničenja velikega osvobodilnega cilja slovenskega naroda.

Prisegam, da bom v boju za te velike osvobodilne cilje s svojo krovjo branil čast in nedotakljivost naše partizanske zastave in da bom, če bo to potrebno, izrval tudi svoje življenje.

Za svobodo v boji!

Čl. 7. Zastava.

Partizanski zastavi sta rdeča in slovenska z znaki in emblemi svojih enot z geslom: »Za svobodo«.

Čl. 8. Pozdrav.

Partizanski pozdrav je: Stisnjena pest desne roke dvignjena k čitici pokrivala s

Čl. 14. a. Poveljnika vada izvolijo s večino glasov partizani. Izvolitev se odobri bataljonski štab. Po potrebi ga pa bataljonski štab tudi postavi.

b. Poveljnika čete imenuje poveljnik bataljona v sporazumu s brigadnim štabom.

Čl. 15. Sodišče: Partizansko sodišče sestavljajo:

- a. predsednik
- b. 4 porotniki
- c. partizanski tožilec.

Predsednika sodišča imenuje komandant bataljona od slučaja do slučaja, iz vrst poveljnikov ali političnih komisarjev. Porotnike volijo partizani dotične jedinice, ki ji obtoženi partizan pripada. Partizanskega tožilca imenuje vrhovno poveljstvo. Manjše disciplinske pregreške kaznuje poveljnik sami. Večje pregreške sodi partizansko sodišče. V slučaju izdajstva in če se sodišče ne more sestati, se izreči tudi smrtno obsodbo kolektiv pod predsedstvom političnega komisarja.

Čl. 16. Kazni:

- a) opomin,
- b) ukor,
- c) izvrševanje težavnih in neprijetnih del,
- č) ustrelitev.

Čl. 17. Nadzorstvo.

V cilju kontrole poedinih oddelkov lahko nadrejeni poveljniki in politični komisarji.

V sre 1 ju lja 1941.

V zvezi s pripravami na spominsko razstavo ob 10-letnici OF in z zbiranjem gradiva za slovenski del »Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije« je dal Muzej narodne osvoboditve v Ljubljani med drugimi dokumenti na razpolago tudi »Partizanski zakon«, ki je brez dvoma za osvetljevanje začetkov orožne vstaje in zadnjega razvoja narodnoosvobodilnega boja edinstven in najvažnejši dokument v ogromni množici dokumentov, ohranjenih iz narodnoosvobodilne borbe in ljudske revolucije.

»Partizanski zakon«, datiran iz srede julija 1941. leta, je nastal v času neposrednih priprav na oboroženo vstajo.

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, ustanovljeno na dan napada hitlerjevske Nemčije na Sovjetsko zvezo

kih naprav starejšim po službeni dolžnosti. Poveljniki morajo imeti vse dobre lastnosti partizana. Biti morajo hrabri, odločni, gibčni in sposobni v borbi in brezmejno vdaní stvari za katero se bore. Biti morajo vzor discipline ter pravični tovariši in voditelji partizanov. Vsak partizan, ki se izkaže v borbi, lahko doseže vsa poveljniška mesta.

Čl. 10. Za posebno hrabrost in junastvo odlikuje Vrhovno poveljstvo na predlog poveljnika partizana ali poveljnika z nazivom: Junak osvobodilne borbe.

Čl. 11. Razdelitev partizanske armade. Partizanska armada se deli na:

- a. vode,
- b. čete,
- c. bataljone,
- č. brigade.

Tem enotam stoji na čelu poveljniki vodov, poveljniki čet, poveljniki bataljonov itd.

Čl. 12. Poleg poveljnika stoji v istem rangju na čelu vsake partizanske enote politični komisar, s posebnimi politično-vojnimi funkcijami. Njegove osnovne naloge so: Skrb za politično in strokovno vzgojo partizanov, za vzdrževanje borbenega duha, enotnosti, politične enotnosti, reda in discipline za brezpogojno izvrševanje vseh povelj in navodil, budno čuvanje časti partizanskega bojevnika, budnost v pogledu eventualnih nezdružljivih pojavov v oddelkih itd.

Politične komisarje vodov postavlja Vrhovno poveljstvo po predlogu bataljonskih štabov, politične komisarje ostalih višjih enot pa Vrhovno poveljstvo direktno.

Čl. 13. Politični komisar je soodgovoren s poveljnikom tudi za izpolnjevanje vojaških nalog. Za to mora poveljnik izdelati in prinesiti bojne načrte v popolnem soglasju s politkomisarjem. V neposredni bojni akciji pa ima povelje dati izključno samo poveljnik oddelka.

Čl. 14.

a. Poveljnika voda izvolijo s večino glasov partizani. Izvolitev mora odobriti bataljonski štab. Po potrebi ga pa bataljonski štab tudi postavi.

b. Poveljnika čete imenuje poveljnik bataljona v sporazumu z brigadnim štabom.

c. Poveljnike bataljonov imenuje Vrhovno poveljstvo.

Čl. 15.

Sodišče: Partizansko sodišče sestavljajo:

- a. predsednik
- b. 4 porotniki
- c. partizanski tožilec.

Predsednika sodišča imenuje komandant bataljona od slučaja do slučaja, iz vrst poveljnikov ali političnih komisarjev. Porotnike volijo partizani dotične jedinice, ki ji obtoženi partizan pripada. Partizanskega tožilca imenuje Vrhovno poveljstvo. Manjše disciplinske pregreške kaznuje poveljnik sami. Večje pregreške sodi partizansko sodišče. V slučaju izdajstva in če se sodišče ne more sestati, pa sme izreči tudi smrtno obsodbo kolektiv pod predsedstvom političnega komisarja.

Čl. 16.

Kazni:

- a) opomin,
- b) ukor,
- c) izvrševanje težavnih in neprijetnih del,
- č) ustrelitev.

Čl. 17.

Nadzorstvo.

V cilju kontrole poedinih oddelkov

v Ljubljani na Vodovodni cesti v Bernardovi hiši, je sklenilo na seji 15. in 16. julija začeti neposredno oboroženo vstajo. Tovariš Leskošek Franc-Luka, prvi komandant slovenskih partizanskih čet, je izjavil, da je dobil nekoliko prej tovariš Aleš Bebler nalogo, napisati »Partizanski zakon«, katerega je potem vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja odobrilo in sprejelo. O »Partizanskem zakonu« so se verjetno razgovarjali tudi na tej seji in ga je Glavno poveljstvo, tedaj še imenovano Vrhovno poveljstvo, takrat tudi sprejelo.

O »Partizanskem zakonu« govorijo mnogi izvorni dokumenti iz narodnoosvobodilne vojne. Naj omenimo le nekatere:

Originalno poročilo Pokrajinskega komiteja za Štajersko, ohranjeno v rokopisu v Zgodovinskem oddelku CK KPS, ki je bilo napisano v septembru 1941, pravi med drugim: »Zelimo objubljeni Partizanski zakon in Lenina »Revolucionarno vladno in revolucionarno vojsko«, kar nam je bilo objubljeno že pred tremi meseci.« (Podčrtali mi.) Pripomba »pred tremi meseci« sovpada z datumom dokumenta, ki je datiran s »sredi julija 1941«.

V »Kratkem tečaju za partizanske poveljnike«, ki ga je izdalo Glavno poveljstvo že konec leta 1941, pravi pisec na 5. strani v sedmi vrsti spodaj, ko govori o osnovni partizanski enoti, o četi: »Osnovna partizanska enota je četa, ki je že po besedilu partizanskega zakona razdeljena na vode...« (Podčrtali mi.)

Mnogostevilni spomini in izjave prvoborcev nam govore o tem, da so imele prve partizanske čete rdečo in slovensko zastavo, kakor odreja 7. člen »Partizanskega zakona«. Prvoborec Rašičke čete Stane Mrhar pa se še točno spominja, da je neke nedelje ob sončnem zahodu, dve sto metrov nad Rašico četa prisegla pred rdečo in slovensko zastavo in da so rekli, da se bodo borili »za zmago do konca« ob boku Sovjetske zveze, kar se tudi

roda, za pravice delovnega ljudstva, tesno povezani s slovenskimi ljudskimi množicami in z vsemi narodi, ki se bore proti fašističnim razbojnikom. Partizani branijo slovensko ljudstvo in njegovo imovino, partizanske enote pa mora preveč demokratičnost in neizprosno čvrsta disciplina. Celoten »Partizanski zakon« je dokument o duhu revolucionarne vojske, ki resnično brani interese delovnega ljudstva, njegovo svobodo in pridobitve njegovega boja.

Nad vse zanimiv je odnos »Partizanskega zakona« do SZ, vprašanje, kako »Partizanski zakon« obravnava odnos med slovenskimi partizani in armado SZ. V prvem členu pravi, da se partizani bore naslanjajoč se operativno na vojaške akcije slavne delavske-kmečke Rdeče armade...« (podčrtali mi), medtem ko stoji v, prisegi: »Jaz, partizan osvobodilne ljudske armade slovenskega naroda, ki se ob boku slavne delavske-kmečke Rdeče armade Sovjetske zveze in vseh ostalih, za svobodo se borečih narodov borim za osvoboditev in združitve slovenskega naroda, za bratstvo in mir med narodi in med ljudmi, za srečnejšo bodočnost delovnega ljudstva, prisegam...« (podčrtali mi). To niso besede, ki bi izražale novo hlapčevstvo Slovencev, to pot Moskvi, temveč je zavestno postavljanje enakopravnega k enakopravnemu, ki se zaveda, da lahko, čeprav majhen po številu, pomaga sovjetskemu narodom v težki borbi proti fašističnim razbojnikom. Ko je Stalin poslal 3. julija poziv, naj vsi narodi pomagajo v borbi proti fašizmu, je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet že pripravljalo vstajo in tudi »Partizanski zakon«. Slovenski narod je izpolnjeval obljubo, ki jo je dal tovariš Kardelj v »Delcu« št. 3 septembra 1941, ko je rekel: »Dolžnost slovenskega naroda je, da podpre Rdečo armado z oboroženo akcijo doma in da s tem po svojih močeh

Niko Pirnat: Sretanje

sklada s »Partizanskim zakonom«. Takih poročil je še več.

To pomeni, da je »Partizanski zakon« resnično bil velika pomoč pri organiziranju slovenskih narodnoosvobodilnih partizanskih čet. Zakon je nepobiten dokaz, da partizanske enote niso nastale »spontano ali slučajno v »srečnih okoliščinah« v Jugoslaviji, da niso nastale zaradi »odličnega terena«, temveč so bile organizirane sistematično, in sicer v najtežjih okoliščinah. »Partizanski zakon« s svojimi sedemnajstimi členi, ki je bila zamj pobudnik KPJ, je odločilno vplival, da so prve partizanske enote premagovale silne objektivne težave.

»Partizanski zakon« nam govori o vsem prej kakor o spontanosti. Težavni so bili objektivni pogoji, v katerih je naša Partija ustvarjala prve partizanske enote, saj je bila Slovenija razdeljena med tri okupatorje in njeno ozemlje zemljepisno silno razcepljeno. V Sloveniji so zelo gosto razpredene komunikacije. Porozno sta vplivala na naše ljudi razpad bivše jugoslovanske vojske in pa okupacija fašističnih armad. Vse to je zahtevalo trdno organiziranost in čvrsto obliko partizanskih enot. Le organizirana partizanska enota se je mogla uspešno boriti. Zato tudi zahteva Pokrajinski komite za Štajersko, naj mu takoj pošljejo »Partizanski zakon«. Kakor je bila organizacijska utrditev OF edino pravilna pot za premagovanje objektivnih težav v razvoju politične strani slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja, tako pomeni »Partizanski zakon« enega izmed ukrepov za utrjevanje njegove vojaške strani, utrjevanje prvih slovenskih partizanskih enot. Partija je spoznala pravočasno tudi pri organizaciji partizanskih enot, kako nujna je čvrsta organizacija in kako potrebne so jasne perspektive, zato je izkoristila bogate izkušnje iz borb v revolucionarni Španiji, katerih so se udeležili mnogi prvoborci, med njimi tudi član Glavnega poveljstva.

»Partizanski zakon« je ves prežet z globokim revolucionarnim duhom. Kakor pravi že prvi člen, se partizani bore za velike osvobodilne cilje slovenskega na-

preprečuje koncentracijo fašističnih tolp na vzhodu.« (Ponatis »Delca«, str. 74.)

»Partizanski zakon« je dokument, da je slovenski narod izpolnil svojo dolžnost, kaže pa tudi, da želi enakopravnost, da si zamišlja to pomoč kot pomoč, ki jo daje brat bratu, ne pa kot izpolnitev zapovedi, ki jo ukaže starejši, vodilni in veliki. Prav tako je s tem jasno povedana misel, da je vseljilski boj za svobodo možen in uspešen ter da bo prinesel zmago le, če se bo naslanjal na lastne sile in če bo globoko demokratičen tudi v odnosih do drugih narodov.

Ko danes čitamo »Partizanski zakon«, vidimo, da je večina njegovih trditve veljala med vso našo narodnoosvobodilno vojno. Razen organizacijskih oblik partizanskih enot in še nekaj drugih odredb se je kmalu, že v oktobru 1941, spremenil sedmi člen o zastavi z naredbo vrhovnega komandanta tovariša Tita (Bilten Vrhovnega štaba št. 7-8 od 1. oktobra 1941, glej Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije zvezek I, str. 81) in sedmi člen o pozdravu, ki se je spremenil, brž ko je dobilo Glavno poveljstvo stike z Vrhovnim poveljstvom narodnoosvobodilnih odredov Jugoslavije, v »Smrt fašizmu — svobodo narodu!«

»Partizanski zakon« ima svoj pomen ne le danes, ob 10. obletnici vstaje Slovencev, temveč zasluži še temeljitejšo analizo, posebej v sklepu drugih dokumentov, tako z zgodovinske, kazensko-pravne, vojnogodovinske, kakor tudi vojno pravne strani. Citirati ga bodo morali vsi, ki hočejo podati resnično sliko revolucije in narodnoosvobodilne vojne.

Med vsemi dokumenti iz naše narodnoosvobodilne borbe zasluži »Partizanski zakon« prvo in najodličnejše mesto. Je mogočen spomenik našj Partiji, ki je znala na temelju marksizma-leninizma v najdražjih dneh slovenske zgodovine narodnoosvobodilno vojno že v njenem začetku tako voditi, da si je slovensko ljudstvo kasneje lahko priborilo svobodo.

Janez Kramar in Zdravko Klanjšček

Vrhovno poveljstvo
lahko nadrejeni poveljniki odredijo nadzornike iz vrst poveljnikov in političnih komisarjev.
V sre 1 ju lja 1941.